

Fanny Korppi & Janette Spiridovitsh

TYÖKORVAUS KORVAUSMUOTONA RIKOSASIOIDEN SOVITTELUSSA

Opinnäytetyö

Tradenomi (AMK)

Liiketalouden koulutus

2024

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Tradenomi (AMK)
Tekijä/Tekijät	Fanny Korppi, Janette Spiridovitch
Työn nimi	Työkorvaus korvausmuotona rikosasioiden sovittelussa
Toimeksiantaja	Kymi-Saimaan sovittelutoimisto
Vuosi	2024
Sivut	67 sivua, liitteitä 2 sivua
Työn ohjaaja	Mirka Loponen

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimiva Kymi-Saimaan sovittelutoimisto on Etelä-Savon, Varkauden ja Kaakkois-Suomen alueella toimiva sovittelutoimisto, joka vastaa sovittelutoiminnan järjestämisestä. Toimeksiantajan toiveesta opinnäytetyössä luotiin Kymi-Saimaan sovittelutoimistolle työkorvauksen esittelevä esite. Toimeksiantajan tavoitteena on hyödyntää opinnäytetyössä luotua materiaalia jakaakseen tietoisuutta työkorvauksesta vahingonkorvausmuotona sovittelussa.

Opinnäytetyö on produktiivinen opinnäytetyö, jossa hyödynnetään tutkimusmenetelmänä myös kirjoituspöytätyöstä teoriaosuuden osalta. Työn teoriaosuus käsittelee sovittelua, johon sovelletaan lakia rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005). Opinnäytetyössä tarkastellaan laajasti restoratiivista oikeutta sovittelun lähtökohtana, sovittelun sovelluksia sekä sovittelua säätelevää lainsäädäntöä. Opinnäytetyössä syvennyttään tarkemmin rikos- ja riita-asioiden sovittelussa käytössä olevaan vahingonkorvausmuotoon työkorvaukseen ja työkorvauksen toteuttamisessa huomioitaviin näkökulmiin. Työkorvausta suositellaan käytettäväksi erityisesti lasten ja nuorten sovittelussa, joten opinnäytetyössä on otettu huomioon myös lasten ja nuorten sovittelun erityispiirteet.

Opinnäytetyön produktiivinen osuus on koostettu työn teoriaosuuden pohjalta työkorvauksesta kertovaksi tiiviiksi esitteeksi. Esitteen sisältöä suunniteltaessa kohderyhmäksi rajattiin työkorvausta mahdollisesti tarjoavat toimijat, kuten kunnat, kaupungit ja seurakunnat. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi kattava esite työkorvauksesta, jonka käyttöoikeus annetaan Kymi-Saimaan sovittelutoimistolle. Esitteeseen on koostettu hyödyllistä tietoa työkorvauksesta ja sen toteuttamisesta yrityksille ja tahoille, joille on mahdollista tarjota työkorvausta vahingonkorvausmuotona. Kymi-Saimaan sovittelutoimisto voi vapaasti käyttää opinnäytetyössä luotua materiaalia ja välittää sitä eteenpäin toimijoille, joilla on mahdollisuus tarjota työkorvausta sovittelussa, ja siten levittää tietoisuutta työkorvauksesta vahingonkorvausmuotona.

Asiasanat: sovittelu, restoratiivinen oikeus, riita-asia, riita-asia, työkorvaus

Degree title	Bachelor of Business Administration
Authors	Fanny Korppi & Janette Spiridovitch
Thesis title	Work as a form of recompense in criminal cases
Commissioned by	Kymi-Saimaa regional mediation office
Time	2024
Pages	67 pages, 2 pages of appendices
Supervisor	Mirka Loponen

ABSTRACT

This thesis aimed to create an information brochure for the commissioner. The objective was to produce material that could be used to increase awareness about utilizing work as a form of recompense arranged by means of mediation. This method could be beneficial especially when mediation involves children and young people.

This thesis was a practice-based study that also utilized desk study as a research method for the theoretical part. First, the theoretical part addresses mediation in criminal and certain civil cases, legislation regarding mediation, restorative justice, and forms of mediation. Secondly, the theory part examines the concept of recompense through work, which is one of the methods in criminal and civil mediation. The practice-based study part of the thesis comprises the making of a brochure about recompense through work.

Recompense through work is still a relatively unknown and little-used alternative in mediation. The created material provides essential information about its execution and benefits. The content and visual aspects of the brochure correspond the commissioner's objective. The right to use the brochure was given to the commissioner who can pass it on to operators capable of offering recompense through work as a way of mediation.

Keywords: mediation, restorative justice, criminal case, civil case, recompense through work

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KYMI-SAIMAAN SOVITTELUTOIMISTO	8
3	SOVITTELU	10
3.1	Sovittelun lakisäädökset ja termit	10
3.2	Restoratiivinen oikeus sovittelun lähtökohtana	11
3.3	Sovittelun arvot ja periaatteet	14
3.4	Sovitteluprosessin vaiheet	15
3.5	Sovittelun mahdolliset ongelmat	18
4	RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU	20
4.1	Soviteltavat rikosasiat	20
4.2	Soviteltavat riita-asiat	26
4.3	Tuomioistuinsovittelu	27
4.4	Katusovittelu	28
4.5	Vertaissovittelu	29
4.6	Etäsovittelu	31
4.7	Sovittelun merkitys rikosprosessissa	33
4.8	Korvausasiat sovittelussa	36
5	TYÖKORVAUS SOVITTELUSSA	38
5.1	Työkorvauksen lainsäädäntöä	42
5.2	Työkorvauksen vastuukysymykset	44
5.3	Lapset ja nuoret sovittelussa	45
5.4	Nuorisosovittelu Norjassa	49
5.5	Työkorvauksen taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset	50
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TULOKSET	52
6.1	Kehittämismenetelmä	52
6.2	Aineiston keruu	55
6.3	Produkti	57

7	JOHTOPÄÄTÖKSET	58
8	LOPUKSI	60
	LÄHTEET	63

LIITE

Liite 1. Työkorvausesite

1 JOHDANTO

Suomessa riita- ja rikosasioita voidaan ratkaista neuvottelemisen, tuomioistuimenmenettelyn ja välimiesmenettelyn lisäksi myös sovittelemalla. Tuomioistuimenmenettelylle vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät, mukaan lukien sovittelu, nousivat Yhdysvalloissa keskiöön 1960-luvulla. Tällöin katsottiin, että konfliktinratkaisuun tarvitaan uusia menetelmiä, koska tuomioistuimet vastasivat heikosti ihmisten tarpeisiin. Alkuvaiheessa sovittelun ideologisena taustana olivat yhteisöllisyys ja konfliktinratkaisu. Länsimaissa sovittelun käyttö on lisääntynyt etenkin 1980-luvulta lähtien. Tällä hetkellä Suomessa toimii tuhansia sovittelijoita erilaisissa sovittelujärjestelmissä. (Ervasti & Nylund 2021, 7.)

Oikeustradenomiopiskelijoina lainsäädäntö ja sen soveltaminen on keskeisessä roolissa opinnäytetyön aihetta pohdittaessa. Lainsäädännön soveltamiseen liittyy keskeisesti myös rikoksen rangaistus ja vahingonkorvaus. Opinnäytetyömme aihepiirin valinnassa päädyimme riita- ja rikosasioiden sovittelun pariin, joka tarjoaa vaihtoehtoisen menettelyn perinteisen oikeusprosessin rinnalle. Olemme suorittaneet vapaaehtoissovittelijoiden peruskoulutuksen ja toimineet Kymi-Saimaan sovittelutoimistossa riita- ja rikosasioiden vapaaehtoissovittelijoina. Tästä syystä opinnäytetyömme toimeksiantajana on Kymi-Saimaan sovittelutoimisto.

Riita- ja rikosasioiden sovittelu on aiheena hyvin laaja. Aiheen laajuuden takia opinnäytetyö on rajattu koskemaan työkorvausta, joka on yksi sovittelussa käytössä olevista vahingonkorvausmuodoista. Kymi-Saimaan sovittelutoimistossa työkorvausta käytetään erityisesti nuorten sovitteluissa ja työkorvaussopimuksilla on hyvitetty euromäärällisesti suuria vahingonkorvausvaatimuksia. Työkorvauksen vaikuttavuus yhteiskunnan näkökulmasta on merkittävä. Työkorvaus opettaa nuorelle vastuunottoa sekä edesauttaa vahinkoa tehnyttä nuorta hahmottamaan tekonsa seuraukset. Tehdyn vahingon konkreettinen korvaaminen työllä estää myös rikoksen uusimista tulevaisuudessa. Työkorvaus on hyödyllinen myös rikokseen syyllistyneen nuoren näkökulmasta. Työllä korvattaessa korkea vahingonkorvaussumma ei vaikuta perheen tai nuoren itsensä taloudelliseen asemaan.

Toimeksiantajamme nosti esille tarpeen lisätä eri tahojen tietoisuutta työkorvauksesta mahdollisena korvausmuotona. Päädyimme tekemään produktiivisen opinnäytetyön, koska tämä tutkimusmenetelmä palvelee parhaiten toimeksiantajamme tarpeita ja menetelmä tukee työmme lopputulosta. Työkorvaus on vielä melko uusi ja tuntematon korvausmuoto sovittelussa. Tästä syystä valitsimme yhteistyössä toimeksiantajamme kanssa opinnäytetyömme aiheeksi työkorvauksen rikosasioiden sovittelussa. Opinnäytetyön lopputuotoksena olemme luoneet Kymi-Saimaan sovittelutoimistolle Canva-ohjelmaa apuna käyttäen mainoslehtisen. Mainosesitteen sisältö kohdistetaan niille tahoille, joilla on mahdollisuus tarjota työkorvausta sovittelussa. Mainosseite luovutetaan sovittelutoimistolle sähköisessä muodossa, jotta sovittelutoimisto pystyy jakamaan laajemmin tietoa työkorvauksesta ja markkinoimaan sitä oikeille tahoille.

Opinnäytetyömme konkreettinen tavoite on koota jo olemassa olevaan faktatietoon perustuva koostettu esite työkorvauksesta ja sen hyödyistä tahoille, joilla on mahdollisuus tarjota työkorvausta sovittelussa. Kymi-Saimaan sovittelutoimisto saa käyttöoikeuden kaikkeen tuotettuun materiaaliin, jotta sovittelutoimisto voi jakaa luomaamme materiaalia eteenpäin edellä mainituille tahoille sekä halutessaan hyödyntää materiaaleja omassa toiminnassaan, kuten tulevaisissa vapaaehtoissovittelijoiden peruskoulutuksissa.

Päätutkimuskysymyksemme on seuraava: Mitä on työkorvaus? Jotta pystytään vastaamaan varsinaiseen tutkimuskysymykseen, opinnäytetyössä käsitellään myös seuraavia aiheita: Mitä on sovittelu? Mitä asioita voidaan sovittella? Mitkä ovat sovittelussa käytössä olevat korvausmuodot? Nämä lukijaa johdattelevat alitutkimuskysymykset ovat tarpeellisia, jotta lukijalla on tarvittava perustieto sovittelusta. Saavuttaaksemme mahdollisimman laajan näkökulman työkorvauksesta työtämme tukevat myös seuraavat alatutkimuskysymykset: Miksi työkorvaus on korjaavan oikeuden näkökulmasta hyvä korvausmuoto? Kuinka paljon työkorvausta käytetään sovittelussa?

Opinnäytetyö alkaa yleisellä katsauksella sovittelutoimintaan. Ensin käydään läpi sovittelun lakisäädöksiä ja termejä, korjaavan oikeuden käsitettä ja sen merkitystä sovittelussa, sovittelun arvoja ja yleisiä periaatteita sekä sovittelu-

prosessia ja sovittelun mahdollisia pulmia. Seuraavaksi opinnäytetyössä syvennytään tarkemmin rikosasioiden sovitteluun ja muihin sovittelumuotoihin, kuten katusovitteluun, vertaissovitteluun ja etäsovitteluun. Opinnäytetyössä sivutaan myös riita-asioiden sovittelua sekä kerrotaan lisäksi tuomioistuinsovitte-
telusta siinä määrin, kuin se eroaa menettelynä sovittelutoiminnasta, johon so-
velletaan lakia rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta
(9.12.2005/1015).

Luvussa 4 käydään läpi lisäksi sovittelun merkitystä rikosprosessissa sekä yleisiä vahingonkorvausmenettelyjä sovittelutoimintaan liittyen. Tämän jälkeen siirrytään käsittelemään työkorvausta sovittelussa. Luvussa 5 syvennytään työkorvauksen toteuttamisessa huomioitavaan lainsäädäntöön, vastuukysymyksiin sekä työkorvauksen taloudellisiin ja sosiaalisiin vaikutuksiin yhteiskunnassa. Työkorvausta avataan myös käytännön esimerkin avulla. Lisäksi tehdään katsaus kansainvälisellä tasolla Norjan nuorisosovitteluun. Suomalainen lasten ja nuorten sovittelu pohjautuu norjalaisiin menetelmiin, joten on olennaista tietää sen lähtökohdat. Luvuissa 6 ja 7 käsitellään tutkimusaihetta ja kehittämismenetelmää, aineiston keruun menetelmiä, opinnäytetyön konkreettista tuotosta sekä tuloksia ja johtopäätöksiä.

2 KYMI-SAIMAAN SOVITTELUTOIMISTO

Kymi-Saimaan sovittelutoimisto vastaa lakisääteisen sovittelutoiminnan järjestämisestä kolmessa maakunnassa: Etelä-Savossa, Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa. Lisäksi Kymi-Saimaan sovittelutoimisto vastaa myös Varkauden alueen sovittelutoiminnan järjestämisestä. Kuten kuvasta 1 ilmenee, Kymi-Saimaan sovittelutoimiston toiminta-alueella on 31 kuntaa ja aluetoimistot sijaitsevat Mikkelissä, Kouvolassa, Lappeenrannassa, Varkaudessa ja Savonlinnassa. Aluetoimistoista tavoittaa kyseisestä seudusta vastaavan sovitteluohjaajan. Eniten resursseja vaativissa aluetoimistoissa, kuten Lappeenrannassa ja Kouvolassa, sovitteluohjaajia on kaksi. Tämän lisäksi alueella on erillisiä sovittelutiloja, joissa järjestetään sovittelutapaamisia, mutta henkilökuntaa niissä ei ole. Erilliset sovittelutilat sijaitsevat Kotkassa, Imatralla ja Pieksämäellä. Kymi-Saimaan sovittelutoimiston johtajana toimii sovittelutoiminnan vastuhenkilö Reetta Ikonen. (Kymi-Saimaan sovittelutoimisto s.a.; Kymi-Saimaan sovittelutoimisto 2023, 6.)

Kuva 1. Kymi-Saimaan sovittelutoimiston toimialue (Kymi-Saimaan sovittelutoimisto s.a.)

Kymi-Saimaan sovittelutoimiston hallitus seuraa laadullisesti ja määrällisesti sovittelupalvelun tuottamista sekä maantieteellistä saatavuutta koko toiminta-alueella. Tavoitteena on tuottaa laadukasta rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelua koko toimialueen asukkaiden ja yhteisöjen tarpeisiin sekä edistää ristiriitojen kohtaamisessa ja ratkaisemisessa restoratiivisia menetelmiä. (Kymi-Saimaan sovittelutoimisto 2023, 7.) Sovittelutoimistosta saa laajasti asiantuntevia neuvoja ja opastusta sovittelutoimintaan sekä sovitteluasian käsittelyyn liittyvissä kysymyksissä (Kymi-Saimaan sovittelutoimisto s.a.).

Kymi-Saimaan sovittelutoimiston alueella toimii tällä hetkellä hieman yli sata vapaaehtoissovittelijaa, joista noin puolet ovat peruskoulutuksen lisäksi käyneet lähisuhdeväkivallan sovitteluun erikoistuvan koulutuksen. Kymi-Saimaan sovittelutoimisto tarjoaa toiminta-alueellaan vapaaehtoissovittelusta kiinnostuneille henkilöille mahdollisuuden osallistua valtakunnalliseen vapaaehtoissovittelijoiden peruskoulutukseen. Vapaaehtoissovittelijoita rekrytoidaan jatkuvalla haulla, mutta valtakunnallisia koulutuksia järjestetään noin kahden vuoden välein. Seuraava valtakunnallinen vapaaehtoissovittelijoiden peruskoulutus on suunniteltu alkavaksi syksyllä 2024. (Kymi-Saimaan sovittelutoimisto s.a.).

3 SOVITTELU

Sovittelun pääasiallinen tarkoitus on auttaa rikoksesta epäiltyä ja rikoksen uhria kohtaamaan toisensa luottamuksellisesti puolueettoman sovittelijan avulla (livari 2007, 19). On osattava kuunnella osapuolia, esitettävä kysymyksiä ja annettava osapuolien itse löytää se molempia osapuolia miellyttävä ratkaisu, jotta konfliktissa voidaan päästä laadukkaaseen, osapuolten tarpeet tyydyttävään ja juuri heille sopivaan ratkaisuun (Ervasti & Nylund 2014, 4). Tässä luvussa käsittelemme sovittelua yleisellä tasolla. Avaamme sovittelun keskeistä lainsäädäntöä sekä termistöä ja paneudumme restoratiivisen eli korjaavan oikeuden käsitteeseen, historiaan sekä merkitykseen sovittelutoiminnassa. Käsittelemme luvun lopuksi sovittelun arvopohjaa, periaatteita sekä sovitteluprosessia yleisesti.

3.1 Sovittelun lakisäädökset ja termit

Valtakunnallisesti rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelun johtamisesta, ohjauksesta sekä valvonnasta vastaa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Sovittelutoiminnan valtakunnallista ja kansainvälistä toimintaa sekä kehittämistä seuraa, linjaa ja edistää rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, jonka on nimennyt valtioneuvosto. Sovittelun järjestämisestä taas on vastuussa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö s.a.) 25.2.2020 oikeusministeriö ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö asettivat hankkeen, jonka tarkoituksena oli selvittää mahdollisuutta siirtää rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelu oikeusministeriön hallinnonalalle (Sambou 2021).

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu perustuu lakiin rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005). Sovittelutoimintaa on Suomessa ollut jo 1980-luvulla, mutta laki rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelusta tuli voimaan tammikuussa 2006. (THL 2023.) Lain 1. §:n mukaan rikossovittelulla tarkoitetaan *maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi* (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 9.12.2005/1015, 1. §).

Sovittelija on vapaaehtoinen ja tehtävään koulutettu henkilö, joka hoitaa sovittelutehtäviä sovittelutoimiston ohjauksessa ja valvonnassa. Sovittelun ohjaaja ohjaa ja valvoo sovittelijoiden toimintaa sekä toteuttaa sovittelun edellytysten arvioinnin. (Ervasti & Attias 2021, 147.) Rikosten ja riitojen sovitteluun liittyy läheisesti rikoksen, riidan ja konfliktin käsitteet. Rikos on määritelty rikoslaisissa (19.12.1889/39) ja sillä tarkoitetaan lainvastaista tekoa, josta on säädetty tietynlainen rangaistus. Riidalla puolestaan tarkoitetaan esimerkiksi erimielisyyttä, kannausta, kiistaa, kinaa, tai selkkausta. Riita-asia voi olla yksityisten henkilöiden tai yritysten tai yritysten ja yksityisten henkilöiden välinen erimielisyyss. Konfliktilla taas tarkoitetaan kiistaa tai ristiriitaa, joka syntyy osapuolten välille esimerkiksi tilanteessa, jossa heidän etunsa, tavoitteensa tai arvomaailmansa ovat vastakkain. Konfliktit voivat olla kaikkea yksilöiden välisistä maailmanlaajuisiin. Konflikti voi päättyä siihen, että osapuoli tai osapuolet päätyvät rikollisiin tekoihin ja sovittelussa konfliktien purkaminen voi katkaista kehittyneen rikokseksi. (Flinck 2013, 20.)

Sovittelun käsitteiksi voidaan nimetä myös virallisen syytteen alainen rikos sekä asianomistajarikos. Suurin osa rikoksista on virallisen syytteen alaisia, mikä tarkoittaa sitä, että poliisi voi tutkia ja syyttää syyttää niistä, vaikka asianomistaja ei vaatisikaan rangaistusta. Virallisen syytteen alaisia rikoksia on muun muassa pahoinpitely, varkaus, liikenneturvallisuuden vaarantaminen sekä virkamiehen väkivaltainen vastustaminen. Asianomistajarikoksia puolestaan on sellaiset rikokset, joita poliisi tutkii vain, jos uhri vaatii tekijälle rangaistusta. Näitä ovat esimerkiksi kunnianloukkaus, näpistys, laiton uhkaus sekä vammantuottamus. Joistakin asianomistajarikoksista syyttäjällä on oikeus nostaa syyte yleisen edun nimissä, vaikka asianomistaja ei vaatisikaan rangaistusta rikokseen syyllistyneelle. (Helsingin sovittelutoiminta 2021.)

3.2 Restoratiivinen oikeus sovittelun lähtökohtana

Restoratiivisen oikeuden juuret ovat angloamerikkalaisessa maailmassa. Yhdysvallat, Uusi-Seelanti ja Australia ovat korjaavan oikeuden lähtömaita, mutta tämän oikeusnäkemysten rantautuminen Eurooppaan on ollut myös hyvin nopeaa. (Iivari 2007, 22.) Korjaava oikeus on hakenut vaikutteita erinäisistä alkuperäiskansojen, kulttuurien ja uskontojen menettelyistä. Korjaava oikeus käsitteenä on hyvin laaja ja kehittyvä. (Jauhiainen 2023.) Restoratiivisen oikeuden

varhainen kehitys sen lähtömaissa perustui nimenomaan yhteyksiin alkupe-
räiskansojen kulttuureihin (Cunneen 2007, 113).

Restoratiivisuus käsitteenä pohjautuu englannin kielen verbiin *to restore*,
jonka suomenkielisiä käännöksiä ovat esimerkiksi eheyttää, korjata, palauttaa,
uudelleen rakentaa, elvyttää ja restauroida. Restoratiivinen oikeus on korjaa-
vaa ja muutokseen pyrkivää, jonka ydinajatuksena on kiinnittää huomiota
enemmän ihmissuhteisiin ja ihmisiin kuin asioihin. (Gellin 2019, 15.) Restora-
tiivisen oikeuden ydin käsittää sen ajatuksen, että asianosaiset kokoontuvat
yhteen neutraalin ulkopuolisen koollekutsujan voimin keskustelemaan tapah-
tuneesta rikoksesta tai konfliktista, seurauksista sekä siitä, mitä tapahtuneen
takia tulisi tehdä. Restoratiivisen oikeuden metodilla tarkoitetaan mitä tahansa
menettelyä, jonka avulla osapuolten välisiä ristiriitoja voidaan lievittää ja sa-
malla heidän tyytyväisyyttään lisätä. Käytännössä yleisin metodi tähän on juuri
se, että osapuolet kohtaavat neutraalin koollekutsujan eli sovittelijan avustuk-
sella. (Elonheimo 2013.)

Perinteinen rikosoikeus käsittää ajatuksen rankaisemisesta sekä terapiasta ja
kostosta. Perinteisessä rikosprosessissa keskiöön nousevat valtio, oikeudelli-
set normit sekä syyllisen löytäminen, eivät niinkään rikoksen todelliset osalli-
set. (Ervasti & Nylund 2014, 486.) Restoratiivisen oikeuden kannattajat ovat
kritisoineet perinteistä rikosoikeutta siitä, ettei se ota riittävästi huomioon uhria
ja uhrin tarpeita. Restoratiivisen oikeuden kannattajien mukaan perinteinen ri-
kosoikeus sivuuttaa tekijän omasta asiastaan ja rikoksen uhri toimii lähinnä
syyttäjän todistajan asemassa tai että hänet suljetaan prosessista kokonaan
ulkopuolelle. (Ervasti & Attias 2021, 29.)

Riita- ja rikosasioiden sovittelun taustalla on nykypäivänä vahvasti restoratiivi-
sen eli korjaavan oikeuden käsite (Flinck 2013, 16). Se on syntynyt perintei-
seen rankaisevaan oikeusjärjestelmään kohdistetun kritiikin myötä, ja se haas-
taa totutut perinteiset käsitykset rikollisista, rikoksista sekä rikosprosessista
(Ervasti & Attias 2021, 23). Restoratiivinen oikeus edustaa kolmatta tietä retri-
bution eli rangaistuksen merkityksellisuutta ja rehabilitatiivista eli kuntoutu-
mista korostavien lähestymistapojen seuraajana (Iivari 2010, 60). Korjaavassa
oikeudessa suuntaudutaan tulevaisuuteen, ja sen perusajatuksina on, että
seuraamuksessa tulee ensisijaisesti huomioida uhrin hyvittäminen, molempien

osapuolten saattaminen takaisin yhteiskunnan toimiviksi jäseniksi sekä yhteiskunnan ja yhteisöjen arvojen tukeminen ja vahvistaminen (Flinck 2013, 16). Korjaavasta oikeudesta voidaankin puhua myös nimellä transformatiivinen eli muutokseen pyrkivä oikeus, sillä kattavimman määritelmän mukaan restoratiivinen oikeus on rikosvahinkojen korjaamista (Iivari 2010, 23). Korjaavassa oikeudessa korostuvat sellaiset käsittelytavat, jotka tukevat riita- ja rikosasioiden ratkaisemisessa yhteisöllisyyttä sekä aineellisten vahinkojen ja henkisten haittojen korjaamista. Pääajatuksena on palauttaa konflikti sen omistajille, käsitellä asiaa sekä pyrkiä löytämään tapahtuneeseen ratkaisuja. (Flinck 2013, 16.)

PERINTEISEN RIKOSOIKEUDEN JA RESTORATIIVISEN OIKEUDEN EROT	
PERINTEINEN RIKOSOIKEUS	RESTORATIIVINEN OIKEUS
• Rikos loukkaa valtiota	• Rikos loukkaa henkilöä
• Syyllisen löytäminen ja menneisyyden selvittäminen tärkeää	• Ongelmanratkaisu, velvollisuudet, vastuu ja tulevaisuus tärkeää
• Kärsimyksen tuottaminen tärkeää osana rangaistusta ja rikosten ennaltaehkäisyä	• Tärkeää tilanteen saattaminen ennalleen sekä uhrin että tekijän näkökulmasta
• Oikeudenmukaisuus prosessi ja oikeusnormit tärkeitä	• Oikeudenmukaisuus tarkoittaa suhteita ja prosessin tulosta
• Uhri ja yhteisö työnnetään sivuun	• Uhri ja yhteisö otetaan mukaan
• Tekijä on passiivinen	• Tekijä ottaa vastuun
• Teko määritellään oikeudellisesti	• Tekoa yritetään ymmärtää
• Tekoon liittyvää häpeää ei voi poistaa	• Tekoon liittyvä häpeä voidaan poistaa

Kuva 2. Rikosoikeuden ja restoratiivisen oikeuden erot (Ervasti & Nylund 2014)

Kun restoratiivista ajattelutapaa sovelletaan rikosten sovitteluun, liitetään siihen näkökulma, että rikoksella ei ensisijaisesti rikota yhteiskunnan säätämiä lakeja, vaan rikoksella on loukattu kanssaihmiä ja ihmisten välisiä suhteita. (Flinck 2013, 16; Ervasti & Attias 2021, 23.) Perinteisen rikosoikeuden ja korjaavan oikeuden välisiä eroja on havainnollistettu tarkemmin kuvassa 2. Norjalainen sosiologi ja kriminologi Nils Christie (1977) on artikkelissaan "Conflicts

as property” määritellyt rikokset konflikteiksi ja konfliktit omaisuudeksi. Christien mukaan perinteinen rikosoikeus johtaa siihen, että konflikti varastetaan sen alkuperäisiltä osapuolilta ja että konfliktit ovat kallisarvoista omaisuutta ja ne tulisi palauttaa takaisin kansalle. (Christie 1977, 1, 7.)

3.3 Sovittelun arvot ja periaatteet

Restoratiivisen oikeuden arvot ja periaatteet ovat monella tapaa heijastuneet myös Suomen sovittelulainsäädäntöön. Sovittelun edellytyksenä on vapaaehtoisuus. Kaikkien osapuolien on osallistuttava sovitteluun vapaaehtoisesti ilman painostusta. Vapaaehtoisuuden edellytys ei koske vain suostumista sovitteluun, vaan vapaaehtoisuuden tulee jatkua kaikkien sovittelun vaiheiden ajan. Sovittelua voidaan tauottaa tarvittaessa ja osapuolilla on oikeus peruuttaa suostumuksensa sovitteluprosessin missä tahansa vaiheessa. Sovittelun ei ole pakko johtaa sopimukseen, eikä kukaan saa painostaa osapuolia tekemään sopimusta. Päätöksenteko kuuluu yksinomaan osapuolille ja sovittelijoiden tulee kunnioittaa osapuolten tekemiä päätöksiä. (Flinck 2013, 18.)

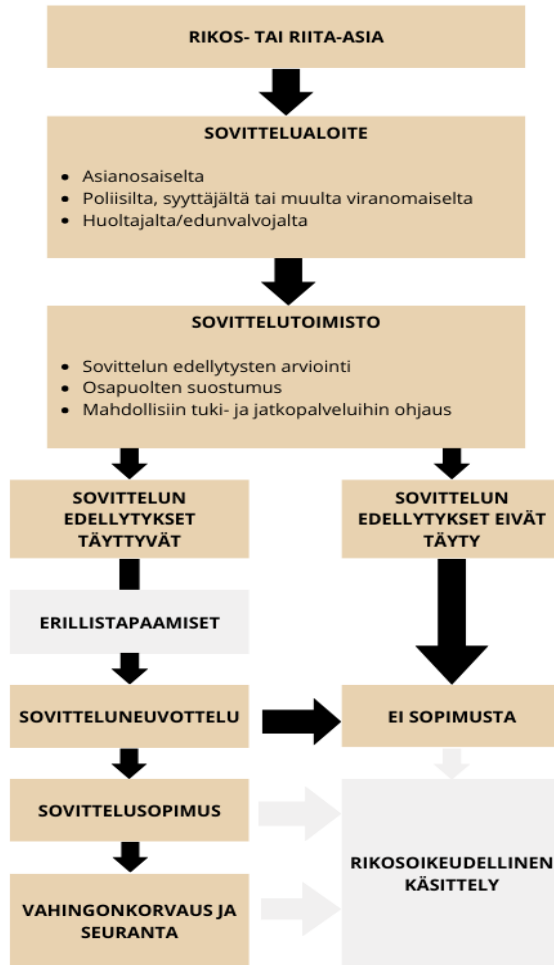
Sovittelulta edellytetään myös luottamuksellisuutta. Sitä pidetään tärkeänä etenkin siksi, että osapuolet voivat kertoa kaiken asian kannalta oleellisen tiedon sovittelussa. (Ervasti & Attias 2021, 12.) Sovittelussa ilmi tulleita asioita ei saa käyttää myöhemmin oikeudenkäynnissä ja tämän toteutumisen varmistamiseksi laissa on säädetty, ettei sovittelija saa todistaa mistään sovittelussa kuulemastaan asiasta. Mikäli kyseessä olisi tilanne, että erittäin tärkeän syyn takia sovittelijaa tulisi kuulustella jostakin hänen tiedossaan olevasta sovittelussa ilmi tulleesta asiasta, todistamiskiello väistyy. Todistamiskiellon lisäksi säädetään osapuolia koskevasta vetoamiskiellosta. Vetoamiskiello tarkoittaa, että kumpikaan sovitteluun osallistuneista ei saa saman asian myöhemmässä käsittelyssä ilman toisen osapuolen lupaa vedota asioihin, joita tämä on esittänyt sovittelutapaamisessa edistääkseen sovinnon syntymistä. Vetoamiskiello koskee vain sovittelussa esitettyjä sopimistarjouksia ja niihin tulleita vastatarjouksia sekä epäillyn esittämää tunnustusta epäonnistuneessa rikosasian sovittelussa. Tällä ei siis estetä vetoamista sovittelussa syntyneeseen sovittelusopimukseen. (Iivari 2007, 17–18.)

Sovittelun puolueettomuudella ja oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan sitä, että sovittelijoiden tulee kuunnella ja kohdella kaikkia osapuolia tasavertaisesti sekä oikeudenmukaisesti. Sovittelijan pitää suhtautua osapuolten tarpeisiin, tavoitteisiin, etuihin sekä esiin tuleviin ratkaisuehdotuksiin tasapuolisesti. Sovittelijoiden tehtävänä on sovittelun aikana pitää huolta kaikkien osapuolien oikeusturvasta. Sovittelijat toimivat sovittelutilanteessa ulkopuolisina sovinnon mahdollistajina, eivät valmiiden ratkaisujen ehdottajina. (Flinck 2013, 19.)

3.4 Sovitteluprosessin vaiheet

Sovittelu on vuorovaikutusprosessi, joka etenee vaiheittain. Sovitteluprosessin tavoitteena on kumpaakin osapuolta tyydyttävä sopimus. Toimiva sovitteluprosessi muuttaa osapuolia niin, että heidän keskinäinen ymmärryksensä ja kunnioituksensa lisääntyy. Tämä voi toteutua, vaikka varsinaiseen sovintosopimukseen ei päästäisikään. Sovitteluprosessissa voidaan katsoa olevan kaksi osaa: varsinaiseen sovittelusopimukseen kirjattava osa sekä osapuolten väliin vuorovaikutukseen pohjautuva tunneosa. Tunneosaa ei niinkään kirjata tehtävään sopimukseen, mutta se usein ratkaisee sen, miten sovitteluun osallistuneet osapuolet arvioivat myöhemmin sovittelua ja sen onnistumista. (Iivari 2007, 35.)

Sovitteluprosessi käynnistyy sovittelutoimistoon tehtävästä sovittelualoitteesta. Rikos- tai riita-asiaa koskevan aloitteen voi tehdä riidan osapuoli, rikoksen uhri, rikoksesta epäilty tai viranomaistaho, kuten poliisi, syyttäjä, sosiaaliviranomainen tai kouluviranomainen. Myös huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla on valtuus tehdä sovittelualoite, mikäli riidan osapuoli, rikoksesta epäilty tai rikoksen uhri on alaikäinen. (Flinck 2013, 89.) Lähisuhdeväkivaltarikoksien kohdalla ainoastaan poliisi tai syyttäjä voi tehdä sovittelualoitteen. Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan sellaista väkivaltaa, jossa tekijänä on uhrin perheenjäsenen, nykyinen tai entinen kumppani tai joku muu läheinen henkilö. (THL 2022.) Kuvassa 3 havainnollistetaan sovitteluprosessin vaiheittaista etenemistä aina sovittelualoitteen saapumisesta sovitteluprosessin päättymiseen saakka.

Kuva 3. Sovitteluprosessin vaiheet (Rikoksentorjuntaneuvosto s.a.)

Rikosasioiden käsittelyssä sovittelutoimisto hankkii osapuolten suostumuksella käsiteltävään asiaan liittyvät asiakirjat syyttäjältä, poliisilta, tuomioistuimelta tai muulta taholta. Poliisi voi lähettää esitutkimusraportin tai tutkintailmoituksen sovittelutoimistoon jo sovittelualoitteen yhteydessä, mikäli osapuolet ovat antaneet suostumuksen siihen esitutkimuksen aikana. Kun sovittelualoite on saapunut sovittelutoimistoon, sovittelutoimiston ammattihenkilöstö arvioi poliisin esitutkimusmateriaalin sekä tarvittaessa sovitteluun osallistuvien henkilöiden kanssa keskustellen siitä, täyttyvätkö sovittelun edellytykset, onko asia soveltuva soviteltavaksi sekä suostuvatko osapuolet sovitteluun. (Flinck 2013, 89–90.) Sovittelun toteuttamisen edellytyksenä on, että molemmat osapuolet osallistuvat vapaaehtoisesti sekä ymmärtävät sovittelun ja sovittelussa tehtävien ratkaisujen merkityksen. Mikäli jää epäselväksi ymmärtävätkö molemmat osapuolet nämä asiat, sovittelua ei tule aloittaa heidän osaltaan. (HE 93/2005 vp, 1.)

Ennen varsinaisen sovittelun käynnistymistä osapuolille kerrotaan sovittelu- menettelystä, sovittelijoiden asemasta ja tehtävistä, siitä miten sovittelu etenee sekä osapuolten oikeuksista ja velvollisuuksista sovittelussa. Osapuolilla on oikeus saada tietoa mahdollisuudesta taukojen pitämiseen tai sovittelun keskeyttämiseen, tukihenkilön, avustajan tai tulkin saamisesta sekä sovittelun periaatteista, joita ovat maksuttomuus, luottamuksellisuus, puolueettomuus ja vapaaehtoisuus. Ennen sovittelun aloittamista osapuolille kerrotaan myös tuki- ja jatkopalveluista ja sovittelun merkityksestä poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimen päätöksissä. (Flinck 2013, 92–93.)

Ennen sovittelutapaamista vapaaehtoissovittelijoiden on mahdollista järjestää osapuolten kanssa erillistapaamiset, joissa osapuolet voivat purkaa turvallisesti ja yksityisesti tapahtuneeseen liittyviä tunteitaan ja odotuksiaan varsinaisesta sovittelutapaamisesta (Rikoksantorjuntaneuvosto s.a.). Erillistapaamisia on suositeltavaa järjestää, kun kyse on lähisuhdeväkivallasta, teko liittyy läheisiin ihmissuhteisiin, on kyse monikulttuurillisesta sovittelusta tai osapuolet ovat iältään nuoria. Erillistapaamiset on syytä toteuttaa osapuolten kanssa eri päivinä tai niin, että toinen osapuoli ei ole lähettyvillä odottamassa vuoroaan, kun toisen kanssa käydään keskustelua. Erillistapaamiset auttavat sovittelijoita ymmärtämään osapuolten kokemuksia, selkiyttämään näkökohtia sekä ennakkoimaan tulevia tapaamisia. (Flinck 2013, 96.)

Varsinaisessa sovitteluneuvottelussa eli yhteistapaamisessa lähtökohdaksi asetetaan osapuolten tarpeet ja tavoitteet. Sovittelutapaamisia voi olla yksi tai tarvittaessa myös useampia. Yhteistapaamisissa sovittelijat jatkavat sovittelun edellytysten täyttymisen arviointia. Yhteistapaamisissa sovittelijoiden tehtävänä on tukea osapuolten välistä keskustelua ja tarvittaessa ohjata sovittelussa käsiteltäviä asioita osapuolten tavoitteiden mukaan niin, että vuoropuhelu edistää sovintoa ja osapuolten välistä ymmärrystä. Vapaaehtoissovittelijoiden tulee sovittelun aikana huolehtia puolueettomuuden säilymisestä, osapuolten oikeusturvasta sekä siitä, että osapuolet kokevat tulleen kuulluksi tasapuolisesti. Sovittelutapaamisissa ei päästä aina sovintoon yhdellä tai välttämättä kahdellakaan tapaamiskerralla, mutta sovitteluprosessia ei tulisi myöskään jatkaa loputtomiin. (Flinck 2013, 98–99.) Molemmat osapuolet voivat keskeyttää sovittelun missä tahansa vaiheessa, jolloin asian ratkaiseminen jää oikeusviranomaisille (Rikoksantorjuntaneuvosto s.a.). Rikos- ja eräiden

riita-asioiden sovittelua säätelevän lain 19. § mukaan sovittelutoimiston on keskeytettävä sovittelu välittömästi, mikäli osapuoli peruuttaa suostumuksensa, on syytä epäillä, että suostumus ei olekaan vapaaehtoinen tai jos on syytä epäillä, että sovittelun osapuoli ei kykene ymmärtämään sovittelun ja sen aikana tehtävien ratkaisujen merkitystä tai jos sovittelun jatkaminen on selvästi vastoin alaikäisen osapuolen etua.

Jos sovittelu päättyy sovintoon, sovitteluneuvottelussa käytyjen keskustelujen pohjalta laaditaan vapaaehtoissovittelijoiden avustuksella sovittelusopimus yhdessä sovituista asioista. Sopimus sitoo osapuolia oikeudellisesti, ja sopimuksessa voidaan sopia mahdollisesta vahingonkorvauksesta. Eniten käytetty vahingonkorvaustapa on rahakorvaus, mutta tilanteen mukaan myös työkorvaus, anteeksipyyntö, omaisuuden palautus tai näiden yhdistelmä on mahdollinen korvausmuoto. Osapuolten tekemä ja allekirjoittama sopimus voidaan osittain tai kokonaan vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi käräjäoikeudessa. Sopimuksen teon yhteydessä voidaan sopia, että sovittelutoimisto seuraa sopimuksen toteutumista. Seurannalla koetetaan taata, että sovitut asiat täyttyvät ja sopimus toteutuu. Seuranta voi pitää sisällään esimerkiksi korvausten maksamiseen liittyvän seurannan, seurannan tekijän sitoutumisen sovittuihin toimenpiteisiin tai käyttäytymissopimusten toteutumisen seurannan. Sovittelun lopuksi sovittelijat pyytävät palautteen toiminnastaan ja kertovat osapuolille mahdollisuudesta antaa asiakaspalaute sähköisesti tai kirjallisena. (Rikosten-
torjuntaneuvosto s.a.; Flinck 2013, 116.)

3.5 Sovittelun mahdolliset ongelmat

Aikaisempien tutkimusten perusteella on huomattu, että yksittäisillä poliiseilla ja syyttäjillä saattaa olla eriäviä mielipiteitä esimerkiksi lähisuhdeväkivaltarikosten ja muiden vakavampien rikosten ohjaamisesta sovitteluun. Esimerkiksi tämä nostaa esiin kysymyksen siitä, toteutuuko rikosten ohjaaminen sovitteluun sekä sovittelun edellytysten arviointi yhtenäisesti valtakunnallisella tasolla vai liittyykö ohjaamiseen merkittävääkin viranomaiskohtaista vaihtelua. Vaikka sovittelua ohjaa restoratiivisuus, on mahdollista, että sovittelutapaamisessa osapuolten aktiivinen osallistuminen ja dialogisuus ei toteudukaan käytännön tasolla. Osapuolten välinen vuoropuhelu voi jäädä vähäiseksi tai passiiviseksi

ja sen lisäksi on riskinä, että vapaaehtoissovittelija roolissaan ottaa asian käsiteltäväkseen ja päätyy näin kaappaamaan konfliktin sen todellisilta omistajilta. (Ervasti & Attias 2021, 158.) Kun sovittelun osapuolena on alaikäinen, voi paikalla oleva huoltaja koettaa painostaa nuorta puhumaan asiaansa sovittelutaapamisessa. Tämä voi kääntyä sovittelun periaatteiden vastaiseksi, jos huoltaja ottaa liikaa tilaa sovittelussa kertomalla asioita huollettavansa puolesta tai puhumalla syyllistävään sävyyn muista sovittelun osapuolista. (Turkka & Saarholm 2021, 130.)

Sovittelun ongelmakohtiin nousee myös aikaisempien tutkimusten valossa sopimusten seurantaan liittyvien käytäntöjen eroavaisuus. Seurantakäytännöt voivat vaihdella alueittain, eivätkä kaikki syyttäjät tai poliisit jää odottamaan tietoa tehdyn sovittelusopimuksen täyttymisestä, ennen kuin tekevät ratkaisun rikosasian päättämisestä. On myös keskusteltu siitä, kuinka hyvin rikosoikeusjärjestelmän ja korjaavan oikeuden järjestelmän arvot toteutuvat sovittelun ollessa rinnakkainen tai täydentävä menettely nykyiselle oikeusjärjestelmälle. Yhtenä ongelmana on nähty se, että sovittelun myötä rikosten käsittely muuttuu julkisesta prosessista täysin yksityiseksi menettelyksi, jossa ulkopuolisen yleisön läsnäolo puuttuu kokonaan. Pelkona tässä on erityisesti se, että julkisen vallan merkitys pienenesi rikosten käsittelyssä ja sitä kautta mahdollisesti myös oikeusprosessin yhteiskuntamoraalia ylläpitävä ja tukeva merkitys heikkenisi. Keskustelua on herättänyt myös rikossovittelun ja perinteisen rikosoikeudellisen menettelyn päällekkäisyys. Tällä tarkoitetaan sitä, että jotkin asiat saattavat tulla käsitellyiksi sekä sovittelussa että tavanomaisessa oikeusmenettelyssä. (Ervasti & Attias 2021, 158–159.)

Sovittelun roolia rikosten ratkaisumenetelmänä on tarkasteltu myös oikeudellisesta näkökulmasta. Huolta on herättänyt se, että sovittelu voidaan nähdä sekä osapuolten että yhteiskunnan kannalta halvempänä vaihtoehtona täysimittaiselle oikeusprosessille. Kysymykseen tulee, hakeutuvatko osapuolet sovitteluun resurssien tai jaksamisen puutteen takia vai siksi, että he näkevät sovittelun aidosti vaihtoehtoisena menetelmänä rikosasian ratkaisemisessa. Korjaavan oikeuden ja rikossovittelun periaatteet ovat herättäneet myös kritiikkiä. On esitetty, että uhrilla ei ole riittäviä voimavaroja kohtaamaan rikoksesta epäiltyä, eikä rikoksesta epäillyllä puolestaan ole aidosti halua korjata uhrille rikoksesta aiheutunutta haittaa. Tästä seurauksena uhri voi kokea sovittelun

haitallisena ja epäilty kokea sovittelun helppona keinona välttää rikosoikeudellinen vastuu. (Ervasti & Attias 2021, 158–159.)

4 RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelua koskevan lain 2. §:ssä säädetään sovittelun yleisistä edellytyksistä: *Sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja jotka pystyvät ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Ennen kuin osapuoli antaa suostumuksensa sovitteluun, hänelle tulee selvittää hänen sovitteluunsa liittyvät oikeutensa ja asemansa sovittelussa. Osapuolella on oikeus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa sovittelun aikana.* (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 2. §.)

Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että sovittelutoimistolle aloitteen lähettävä viranomainen arvioi, soveltuuko kyseinen rikos- tai riita-asia sovitteluun (Flinck 2013, 90). Tätä arviointia tehtäessä otetaan huomioon uhrin ja tekijän välinen suhde, rikoksen laatu ja tekotapa sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3. §). Myös sovittelutoimistot arvioivat sovittelun edellytysten täyttymistä. Kun aloite saapuu sovittelutoimistolle, arvioidaan sovittelualoite uudelleen, jotta voidaan varmistua sovittelun edellytysten täyttymisestä. Sovittelualoitteen arvioi uudelleen sovitteluohjaaja. Sovitteluohjaaja tekee myös varsinaisen päätöksen sovittelun käynnistämisestä arvioinnin pohjalta. (Ervasti & Attias 2021, 151.) Tiivis ja toimiva yhteistyö viranomais- ja palveluverkoston kesken tukee sovittelun edellytysten arviointia (Flinck 2013, 90).

4.1 Soviteltavat rikosasiat

Rikosten sovittelulla on modernissa yhteiskunnassa pitkä historia, sillä ensimmäiset sovittelun jäänteet johtavat heimoyhteisöjen ajalle. Nykyaikainen rikossovittelu alkoi voimistua länsimaissa huomattavasti etenkin 1960-luvulla. Maailmanlaajuisesti on olemassa yli tuhat rikossovitteluohjelmaa, joista yli 300 toimii Yhdysvalloissa. Rikossovittelun laajan leviämisen taustatekijöitä on monia, kuten esimerkiksi esitetty kritiikki tuomioistuimia ja seuraamusjärjestelmää

kohtaan, uusklassisen rikosoikeuden vastainen liike, lähikontrollin puute ja oikeuslaitoksen ideologiakritiikki. (Ervasti & Nylund 2014, 485.)

Suomessa ensimmäinen rikossovittelukokeilu käynnistyi Vantaalla vuonna 1983 Sovitaan-projektin myötä. Projekti sai alkunsa, kun rikosoikeusjärjestelmää kritisoivat henkilöt nostivat esiin yksilöpohjaisen, ei-rankaisevan kuntoutuksen tarvetta Suomessa. Tämän lisäksi huolta herätti nuorisorikollisuus. Koska rikosoikeudellinen vastuu ei koske alle 15-vuotiaita, heräsi kysymyksiä siitä, kuinka nuorisorikollisuutta voidaan ehkäistä ja miten nuorten välisiin konflikteihin voidaan puuttua, jotta nuorisorikollisuus vähenisi tulevaisuudessa. (Ervasti & Attias 2021, 146.)

1970- ja 1980-luvulla Suomessa oli väestöön suhteutettuna suurimmat vankiluvut verrattuna muuhun läntiseen Eurooppaan, vaikka Suomessa ei kuitenkaan tuohon aikaan ollut erityisen poikkeava rikollisuuden taso. Korkeat vankiluvut tuottivat kansanvälisissä konferensseissa kiusallisia kysymyksiä Suomen kriminaalipolitiikan kehittäjille. Tämä oli merkittävä kritiikin aihe, joka antoi syyksen kehittämään erilaisia vaihtoehtoja perinteisen oikeusjärjestelmän rinnalle. (Iivari 2004, 179.)

Sovitaan-projektin onnistuneiden kokemusten myötä useat kunnat alkoivat kehittämään alueillaan sovittelua. Sovittelun periaatteisiin kuuluu palvelun yhdenvertainen saatavuus, mutta tämä osoittautui ongelmalliseksi. Vielä 2000-luvulle saakka rikossovittelupalveluiden saatavuus kunnittain vaihteli huomattavasti. Osittain tästä syystä vuonna 2006, kun laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta astui voimaan, sovittelutoiminta siirrettiin kunnilta valtiolle. Näin pystyttiin tarjoamaan kansalaisille yhdenvertainen mahdollisuus asuinpaikasta riippumatta päästä sovitteluun. (Ervasti & Attias 2021, 146–147.)

Restoratiivisesta oikeudesta ja rikossovittelusta on kehitetty monia erilaisia käytännön menetelmiä, jotka tavallisesti luokitellaan neljään eri kategoriaan: varsinaiseen rikossovitteluun, reparaatiiviseen yhteisösovitteluun, läheisneuvonpitoon ja sovittelukehiin. Lisäksi omaksi ryhmäksi voidaan luokitella tuomioistuinliitännäiset menetelmät, joita ovat usein rikossovittelu ja nuorten ri-

kossovittelu. Tuomioistuinliitännäisyydellä tarkoitetaan sitä, kun asia lähetetään rikossovitteluun viranomaisen aloitteesta osana rikosoikeudellista järjestelmää. Tällaisissa tapauksissa sovittelu korvaa joko tuomioistuinmenettelyn tai rangaistuksen. Silloin kun syyttäjä lähettää asian sovitteluun, sovittelu yleensä korvaa itse prosessin. Tällöin syyttämättäjättämispäätökselle on edellytyksenä sovitteluun osallistuminen. Vaihtoehtoisesti sovittelu voi myös korvata rangaistuksen, jolloin syytetty osallistuu sovitteluun sakko- tai ehdollisen vankeusrangaistuksen sijaan ja täyttää siellä syntyvän sopimuksen. (Ervasti & Nylund 2014, 496.)

Reparatiivisessa yhteisösovittelussa keskitytään enemmän tekijän ja ympäröivän yhteisön väliseen suhteeseen ja vähemmän rikosentekijän ja uhrin väliseen suhteeseen. Tässä menettelyssä korostuu yhteisön merkitys, vaikka rikoksen uhri saakin osallistua sovitteluun. Reparatiivisessa yhteisösovittelussa rikosentekijä kohtaa sovittelulautakunnan, joka koostuu muutamasta tehtävään koulutetusta paikallisen yhteisön jäsenestä. Menettelyn aikana käydään avoin keskustelu, jonka pääaiheena on pohtia, miten tekijä voi korjata yhteisölle aiheuttamansa haitan. Sovittelulautakunta osallistuu sopivan seuraamuksen määrittelyyn ja valvoo sopimuksen suorittamista. (Ervasti & Nylund 2014, 497.)

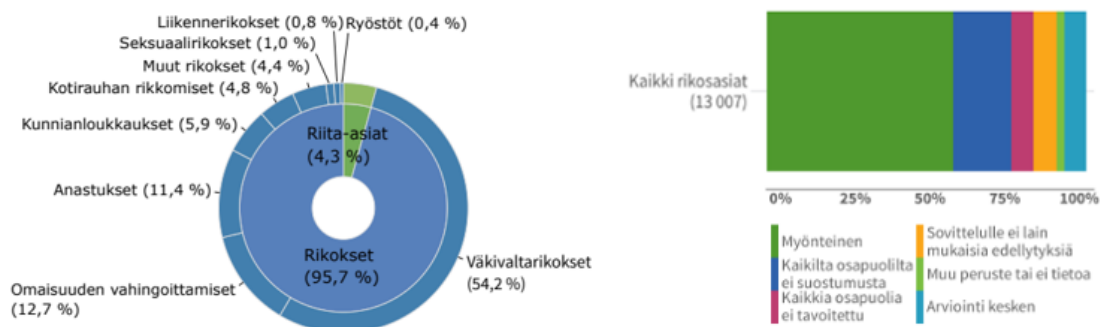
Sovittelukehät sovittelumallina pohjautuvat pohjoisamerikkalaisten, lähinnä läntisten kanadalaisten alkuperäiskansojen konfliktinratkaisumenetelmiin. Sovittelukehässä osallistujat kokoontuvat rinkiin ja kertovat vuorollaan teon vaikutuksesta heihin. Sovittelukehän tarkoituksena on palauttaa tasapaino yhteisöön ja auttaa uhrin, tekijän ja yhteisön parantumista. Sovittelukehällä ei ole varsinaista johtajaa, vaan kehän pitäjää. Kehän pitäjän tehtävänä on valita kehään osallistujat, kutsua heidät koolle ja huolehtia, että keskustelu osapuolten välillä saadaan aikaiseksi. Kehän pitäjä myös huolehtii siitä, että osapuolet kokevut tilanteen turvalliseksi. Sovittelukehässä keskusteluvuoro on sillä, joka pitää kädessään puhujan esinettä. Ojentamalla esineen eteenpäin, puheenvuoro siirretään seuraavalle. Sovittelukehä perustuu yhteisille arvoille, jotka kehään osallistuvat päättävät yhdessä ennen menettelyn alkua. (Ervasti & Nylund 2014, 500–501.)

Läheisneuvonpidolla taas tarkoitetaan menetelmää, jossa rikoksentekijä, uhri sekä tekijän ja uhrin lähipiiri kootaan yhdessä keskustelemaan rikoksesta ja sen seurauksista. Paikalla voi olla myös sosiaaliviranomaiset ja ympäröivän yhteisön jäsenten edustajat. Menetelmää käytetään erityisesti Norjassa nuorten tekemien rikosten käsittelyssä. Läheisneuvonpito eroaa perinteisestä suomalaisesta rikossovittelusta niin, että vaikka Suomessa on mahdollisuus ottaa sovitteluun mukaan tukihenkilöitä tai lähipiiriä, se ei ole automaattisesti tarjottu vaihtoehto. Läheisneuvonpidossa on riskinä se, että paikalla oleva lähipiiri varastaa konfliktin sen osapuolilta, ja uhrin ja tekijän kohtaaminen voi jäädä näennäiseksi. Riskin minimoimiseksi suomalainen rikossovittelu koostuu pääsääntöisesti läheisneuvonpidosta ja varsinaisesta rikossovittelusta. (Ervasti & Nylund 2014, 498–500.)

Varsinaisella rikossovittelulla tarkoitetaan sovittelua, jonka ajatuksena on tarjota rikoksen uhrille mahdollisuus tavata rikoksentekijä turvallisessa ympäristössä. Sovittelun pääasiallinen tavoite on saada aikaan osapuolten välinen keskustelu, jossa uhri voi kertoa rikoksen aiheuttamista seurauksista ja kysyä suoraan tekijältä rikokseen liittyvistä asioista. Lisäksi sovittelutapaamisessa voidaan keskustella siitä, miten rikoksentekijä voi korvata aiheuttamansa haitan. Sovittelun ja keskustelun tavoitteena on, että molemmat osapuolet saavat mahdollisuuden kertoa näkemyksensä tapahtuneesta, ja usein uhri ja tekijä pääsevätkin yhteisymmärrykseen siitä, miten tekijä voi uhrille hyvittää tapahtuneen. (Ervasti & Nylund 2014, 496–497.)

Rikoksen sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja että sovittelu on uhrin edun mukaista. Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen suojan tarve. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3. §.) Yksi esimerkki sovittelun ulkopuolelle jätettävistä rikoksista on lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset. Sovittelun piiriin ei myöskään kuulu hyvin nuoriin lapsiin kohdistuneet pahoinpitelyrikokset. (Iivari 2007, 16.) Edellä mainittujen lisäksi esimerkiksi liikenne-rikokset, huumausainerikokset ja yleisen rauhan ja järjestyksen rikkomista koskevat rikokset tulee jättää sovittelun ulkopuolelle, koska tällaisista rikoksista yleensä puuttuu yksi tai useampi selkeä uhri. Rikosten sovittelu perustuu uhrin ja tekijän väliseen

keskusteluun, jolloin niin kutsuttuja uhrittomia rikoksia ei voida sovittaa. (Ervasti & Nylund 2014, 497.) Rikosasioiden sovittelua säätelevän lain 3. §:ssä mainitaan myös, että mikäli rikos ei sovellu sovittelavaksi, myöskään siitä aiheutuneen vahingon korvaamista koskevaa asiaa ei saa ottaa sovittelavaksi.

Kuva 4. sovitteluun ohjatut rikosasiat rikosnimikkeittäin ja päätökset sovitteluprosessin käynnistämisistä kaikissa rikosasioissa (THL 2023)

Rikosnimikkeitä on luokiteltu osittain uusiksi Sopun eli sovittelutoimistoiden käyttämän valtakunnallisen tietojärjestelmän käyttöönoton jälkeen. Kaikki toisen henkilön henkeä tai terveyttä tahallisesti vaarantavat, vahingoittavat tai uhkaavat teot on määritelty väkivaltarikoksiksi. Väkivaltarikoksiin ei THL:n esittämässä tilastossa sisälly seksuaalirikoksia, koska ne käsitellään omana luokkana. Muut tilastossa esitettävät rikosten pääluokat ovat anastukset, kunnianloukkaukset, kotirauhan rikkomiset sekä omaisuuden vahingoittamisrikokset, kuten kuvassa 4 on esitetty. Liikenne rikoksista sovitteluun sopivat vain sellaiset, joissa vahingoitettu on toinen ihminen tai hänen omaisuutensa, ja koska ryöstöt sisältävät sekä anastuksen että väkivallan elementtejä, ovat molemmat näistä käsitelty omana luokkana. (THL 2023, 2.)

Vuonna 2022 sovitteluun ohjatuista rikoksista 54,2 % (7369) oli väkivaltarikoksia, kun edellisenä vuonna vastaava osuus oli 51,4 % (6859). Lähisuhteessa tapahtuneiden henkeen tai terveyteen kohdistuneiden rikosten osuus näistä oli 36,1 % (2663). Lähes kaikki näistä lähisuhteessa tapahtuneista henkeen tai terveyteen kohdistuneista rikoksista oli rikosnimikkeeltään pahoinpitelyjä tai lieviä pahoinpitelyjä. Sovitteluun ohjattiin vuonna 2022 myös joitakin lähisuhteessa tapahtuneita törkeitä pahoinpitelyjä, mutta niiden osuus oli alle prosent-

tiyksikön kaikista sovitteluun ohjatuista rikos- ja riita-asioista. Myönteinen päätös sovittelun aloittamisesta tehtiin 58,2 % (7572) kaikista rikosasioista (13007) ja kielteinen päätös puolestaan 34,7 % (4515) sovitteluun ohjatuista rikosasioista. (THL 2023, 3–4.)

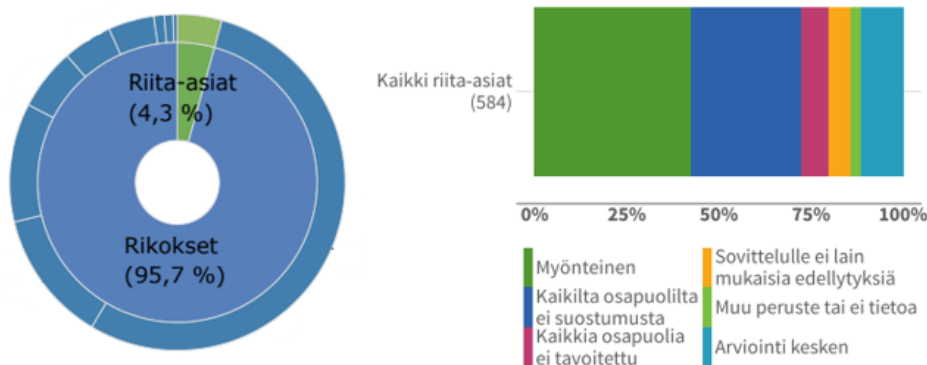
Sovittelussa voidaan käsitellä niin virallisen syytteen alaisia rikoksia kuin asianomistajarikoksiakin (HE 93/2005 vp, 11). Yleisimpiä sovitteltavia rikoksia ovat pahoinpitelyt, vahingonteot ja varkaudet, joissa on vähintään yksi selkeä uhri. Tällaisissa sovitteluissa voidaan olettaa uhrin ja rikoksentekijän löytävän sovinnollisen ratkaisun syntyneeseen konfliktiin, jonka takia ne soveltuvat varsin hyvin sovitteltaviksi. Kaikkia rikoksia ei kuitenkaan voida sovittaa. Mitä törkeämpi rikos on kyseessä, sen vaikeampaa yhteisymmärryksen löytymisen uhrin ja rikoksentekijän välille voidaan olettaa olevan. Lakivaliokunnan mukaan törkeiden rikosten sovittelu pidemmällä aikavälillä voi olla haitallista rikosoikeusjärjestelmän uskottavuuden näkökulmasta tarkasteltuna, ja siksi törkeiden rikosten sovittelua tulisi harkita poikkeuksellisen huolellisesti. Jotkut rikokset eivät myöskään sovellu sovitteltaviksi niiden erityispiirteiden takia. Esimerkiksi sotilasrikokset ja muut sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävät rikokset ovat sellaisia rikoksia, jotka eivät luonteensa puolesta sovellu sovittelumenettelyyn. (LaVM 13/2005 vp, 5.)

Myös perhe- tai muussa lähisuhteessa käytettyä väkivaltaa sisältäviä rikoksia voidaan sovittaa, mutta tällaisten rikosasioiden sovitteluedellytyksiin tulee kiinnittää erityistä huomiota ja niihin tulisi suhtautua pidättyvästi. Lakivaliokunta kuitenkin toi esiin mietinnöissään, että etenkin sellaisissa tilanteissa, joissa rikoksentekijä katu tekoaan ja on tunnustanut tehneensä väärin, voi sovittelu tarjota keinon perhesuhteen tai muun lähisuhteen korjaamiseksi. (LaVM 13/2005 vp, 5.) Lähisuhdeväkivallan sovittelun yksi tavoitteista onkin auttaa osapuolia löytämään ja pääsemään sellaisten tuki- ja jatkopalveluiden piiriin, jotka voivat auttaa osapuolia löytämään keinoja väkivallan pysäyttämiseen (Elonheimo & Flinck 2010, 119). Jos kyseisessä suhteessa väkivalta on toistuvaa tai osapuolet ovat jo kerran sovittelleet lähisuhdeväkivaltaa, eivät vastavat tapaukset sovellu enää uudelleen sovitteltaviksi. Myöskään sellaiset tapaukset, joissa rikoksentekijän ja uhrin välinen suhde muutoin osoittaa, että tekijä pitää hyväksyttävänä väkivallan käyttöä konfliktien ratkaisemiseksi lähisuhteessa tai tekijän suhtautuminen tapahtuneeseen on vähättelevää, eivät

sovellu sovitteluun. (LaVM 13/2005 vp, 5.) Lähisuhdeväkivaltaa sisältävän sovittelualoitteen voi tehdä vain syyttäjä tai poliisi, sillä lähisuhdeväkivallan kohdalla on erityisen tärkeää, että rikos tulee viranomaisen tietoon ja voidaan huolellisesti harkita asian soveltuvuutta sovitteluun (Flinck 2013, 140). Lähisuhdeväkivaltaa soviteltaessa sovittelijana voi toimia vain henkilö, joka on suorittanut vapaaehtoissovittelijan peruskoulutuksen lisäksi lähisuhdeväkivaltaa koskevan erityiskoulutuksen. (Autere ym. 2023, 21.)

4.2 Soviteltavat riita-asiat

Sovittelutoimisto arvioi jokaisen riita-asian kohdalla erikseen, soveltuuko se ratkaistavaksi sovittelussa (THL 2022). Eräiden riita-asioiden sovittelua säätelevän lain mukaan sovittelu voi kohdistua sellaisiin riita-asioihin, joissa vähintään yksi osapuoli on luonnollinen henkilö. Vahingonkorvausvaatimusta koskeva riita-asia, jossa vahingonkorvaus perustuu muuhun kuin rikokseen, voidaan ottaa soviteltavaksi vain, jos riita, riidan kohde ja asiassa esitetyt vaatimukset ovat vähäisiä sekä asian käsittelyyn ottamista voidaan pitää tarkoituksenmukaisena. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1. §, 3. §.)

Kuva 5. Riita-asioiden osuus kaikista sovitteluun ohjatuista aloitteista ja päätökset sovittelu-prosessin käynnistämistä ko. aloitteissa (THL 2023)

Kuten kuvassa 5 on havainnollistettu, vuonna 2022 sovitteluun ohjattiin yhteensä 584 riita-asiaa, joiden osuus kaikista sovitteluun ohjatuista asioista oli 4,3 %. Vuoteen 2021 verrattuna riita-asioiden määrä laski 14 %. (THL 2023, 2.) Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen 63/2023 tilastoraportin mukaan vuonna 2022 sovitellut riita-asiat liittyivät muun muassa omaisuusuteen, talous-asioihin, naapuruussuhteisiin ja lemmikkieläimiin. Tämän lisäksi sovitteluun on

vuoden 2022 aikana ohjattu raportin mukaan lähisuhteissa ja koulukaveruus-suhteissa tapahtuneita riita-asioita ja ainakin osa koulukiusaamistapauksista on luokiteltu riita-asioiksi. Kaikista sovitteluun ohjatuista riita-asioista (584) käynnistyi yhteensä 248 eli hieman alle puolet. Kielteinen päätös sovittelun aloittamisesta annettiin kolmessasadassa riita-asiassa. (THL 2023, 4–5.)

Yleisin syy sovittelun käynnistämättä jättämiselle sekä riita-, että rikosasioissa oli se, että toiselta osapuolelta ei saatu suostumusta sovitteluun. Muita syitä kielteiselle päätökselle oli se, että kaikkia osapuolia ei ollut tavoitettu sekä se, ettei sovittelulle ollut muita lainmukaisia edellytyksiä. Vuonna 2022 käsitteilyyn otetuista riita-asioiden sovitteluista keskeytyi 21 % ja näistä 51 % keskeytyi siitä syystä, että toinen osapuoli perui suostumuksensa sovitteluun. Käynnistyneistä riita-asioiden sovitteluista (248) 52,4 % päädyttiin sopimukseen ja 13,7 % sopimusta ei syntynyt sovittelun päätteeksi. (THL 2023, 4–5, 10.)

4.3 Tuomioistuinsovittelu

Tuomioistuinsovittelu on vaihtoehtoinen menetelmä oikeudenkäynnille. Tuomioistuinsovittelu ei tarkoita kuitenkaan samaa asiaa kuin rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelumenettely. (Tuomioistuinlaitos 2021.) Tuomioistuinsovittelu on menetelmä, jolla pyritään löytämään osapuolia tyydyttävä ratkaisu ja parhaassa tapauksessa ratkaisemaan osapuolten välinen konflikti. Tuomioistuinsovittelua säätelee laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisessä tuomioistuimessa (29.4.2011/394). Yleisissä tuomioistuimissa sovittellaan riitaisia siviiliasioita, rikosasioita ei ollenkaan. (Ervasti & Attias 2021, 59.)

Tuomioistuinsovittelu voi tulla vireille kahdella tapaa: erillisellä sovitteluhakemuksella tai sovittelupyynnöllä, jonka voi liittää mukaan haastehakemukseen (Ervasti 2014, 32). Tuomioistuinlain 3. §:ssä tavoitteeksi säädetään, että tuomioistuinsovittelulla pyritään asiassa sovinnolliseen ratkaisuun. Tuomioistuinsovittelussa sovittelijana toimii asiaa käsittelevän tuomioistuimen tuomari. Tuomioistuinsovittelulain 5. §:ssä säädetään, että sovittelija voi lisäksi osapuolten suostumuksella asiantuntemuksen turvaamisen ja sovittelun edistämisen vaatiessa käyttää avustajaa. (Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa, 3. §, 5. §.)

Tuomioistuinsovittelulaissa on säännöksiä sovittelijan ja sovittelijan avustajan lisäksi muun muassa sovittelun aloittamisen edellytyksistä, sovittelun lopettamisesta sekä sovinnon vahvistamisesta. Lakiin kirjatut säännökset koskevat lähinnä sovittelun puitteita, itse sovittelun kulkua ei ole säädelty, eikä siihen sovellu myöskään yleinen prosessioikeudellinen sääntely. (Ervasti 2014, 30.) Tuomioistuinsovittelulain 9. §:ssä kerrotaan tuomioistuinsovittelun päättymisestä. Lain mukaan tuomioistuinsovittelu voi päättyä seuraavilla tavoilla: asiassa vahvistetaan sovinto tai osapuolet ilmoittavat sovittelijalle muuten sopineensa asian, toinen osapuoli ilmoittaa, ettei halua enää jatkaa asian sovittelua tai sovittelija päättää kuultuaan osapuolia, että sovittelun jatkaminen ei ole enää perusteltua (Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa, 9. §).

4.4 Katusovittelu

Katusovittelu on Norjasta lähtöisin oleva työmuoto, jonka Aseman Lapset ry on mukauttanut sopivaksi Suomen sovittelukulttuuriin, ja se on ollut käytössä Suomessa vuodesta 2013 lähtien (Aseman Lapset ry 2022; Rikksentorjuntaneuvosto s.a.). Suomessa katusovittelulle syntyi tarve, kun lasten häiriökäyttäytyminen kauppakeskuksissa tuli tietoon muun muassa järjestyksenvalvojien, poliisin ja tiedotusvälineiden kautta. Katusovittelu pohjautuu restoratiiviseen oikeuteen, ja se täydentää suomalaista sovittelun kenttää. Suurin osa katusovitteluista liittyy lasten välisiin konflikteihin, kuten pahoinpitely- ja kiusaamistapauksiin. Katusovittelun kohderyhmänä onkin pääasiassa 13–17-vuotiaat lapset. Mallia voidaan soveltaa edellä mainittujen konfliktien lisäksi esimerkiksi lasten tekemiin lieviin vahingontekoihin kuten näpistyksiin ja keskinäisten riitojen selvittelyyn ennen kuin nämä riidat kehittyvät varsinaisiksi rikoksiksi. (Rikksentorjuntaneuvosto s.a.)

Toisin kuin lakisääteisessä riita- ja rikosasioiden sovittelussa, jossa sovittelijat ovat vapaaehtoisia, katusovittelussa sovittelijoina toimivat koulutetut nuorisokasvatus- tai sosiaalialan ammattilaiset. Katusovittelu on järjestö- ja nuorisotyölähtöinen sovittelumalli, jossa korostuu nopea reagointi ja monialainen ver-

kostotyö. Katusovittelutiimi toteuttaa sovitteluja ja nuorten sovittelun kehittämistä tiiviissä yhteistyössä sovittelutoimistojen, THL:n, nuorisotyön, poliisin sekä muiden toimijoiden kanssa. (Ervasti & Attias 2021, 181.)

Katusovittelun ydinajatus perustuu käsitykseen, että mahdollisimman aikaisessa vaiheessa tehtävä interventio voi estää lapsen syrjäytymisen ja rikoskierteeseen päätyminen sekä auttaa sinne jo pudonneita takaisin osaksi yhteiskuntaa (Rikoksantorjuntaneuvosto s.a.). Nimestään huolimatta katusovittelussa ei kuitenkaan ole kyse kaduille jalkautumisesta ja sitä kautta tilanteiden akuuteista pysäyttämistä. Katusovittelun nimi tulee suorana käännoksenä norjan kielen sanasta *gatemegling*. (Ervasti & Attias 2021, 182.) Katusovittelun tarkoituksena ei ole rankaiseminen, vaan antaa lapselle mahdollisuus ottaa vastuu teoistaan. Huoltajat otetaan katusovitteluun mukaan heti alusta lähtien, ja tarpeen vaatiessa perheelle tarjotaan tukea myös varsinaisen sovittelu-prosessin päätyttyä. Katusovittelun käynnistäminen vaatii sekä lapsen että hänen huoltajansa suostumuksen. (Aseman Lapset ry 2022.)

Katusovittelu nykypäivänä on pysyvää toimintaa ja katusovittelukoulutuksia toteutetaan toiminta-alueilla verkostoissa syntyvien tarpeiden mukaisesti sekä myös muualla Suomessa, mikäli kunta sitoutuu toiminnan edistämisen kannalta välttämättömään verkostotyöhön. Aseman Lapset ry:n katusovittelijat ovatkin kohdanneet vuosien 2014–2021 aikana yhteensä 1246 nuorta ja toteutetut sovittelut ovat pääasiassa olleet Helsingin, Itä-Uudenmaan ja Länsi-Uudenmaan alueilla, mutta katusovittelu on myös joissain tapauksissa ollut tukemassa paikallisten toimijoiden työtä. Katusovittelutapausten määrät vaihtelevat vuosittain 30–102 tapauksen välillä kehittämistyön painopisteiden sekä tapausten luonteen mukaan ja pääkaupunkiseudun ulkopuolella tehtyjä katusovitteluja ei ole systemaattisesti raportoitu vielä tähän mennessä, mutta niitä tiedetään olevan joitakin kymmeniä vuosittain. (Ervasti & Attias 2021, 187–188.)

4.5 Vertaissovittelu

Vertaissovittelu oppilaitoksissa ja kouluissa on levinnyt laajalle. Vertaissovitteluä käytetään muun muassa Australiassa, Uudessa-Seelannissa, Yhdysvalloissa, Kanadassa, Brasiliassa ja laajalti Euroopassa sekä Kaakkois-Aasiassa.

Koulusovittelun lähtömaa on Yhdysvallat, jossa käynnistettiin ensimmäiset koulusovitteluohjelmat 1980-luvulla. Koulusovittelun juuret johtavat yhteisösovitteluun, sillä yhteisösovittelijat kokeilivat 1980-luvun alussa oppilaiden kouluttamista yhteisösovittelijoiksi tarkoituksenaan levittää sovittelua myös kouluympäristöön. (Ervasti & Nylund 2014, 384.)

Vertaissovittelu on rakenteellistunut, ei-rankaiseva menettely, jossa on mukana kaksi tai kolme puolueetonta ja ei-autoritaarista vertaissovittelijaa, jotka auttavat ratkaisemaan oppilaiden välisiä riidanaiheita ja ongelmia. Vertaissovittelujärjestelmää on kehitetty useasta näkökulmasta lähestyen. Vertaissovittelussa on painotettu erityisesti menettelyllistä oikeudenmukaisuutta, käyttäytymisen muutosta sekä tulevaisuuskeskeistä ongelmanratkaisua. Vertaissovittelu nähdään tärkeäksi erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa käsillä oleva konflikti on mittasuhteiltaan pieni tai arkipäiväinen ja voisi tästä syystä jäädä käsittelemättä virallisessa kurinpitojärjestelmässä. Vertaissovittelu onkin usein nähty vaihtoehdoksi koulun virallisille kurinpitojärjestelmille. (Ervasti & Nylund 2014, 384–385.)

Suomalainen Verso-ohjelma tuo varhaiskasvatuksen ja opetusalan ammattilaisille sekä lapsille ja oppilaille restoratiivisen kohtaamisen menetelmiä mukaan arjen toimintaan. Verso-toiminta eli vertaissovittelu on ammattioppilaitoksille, kouluille ja muille oppimisyhteisöille kehitetty sovittelukäytäntö, jossa oppilaiden osallisuus ja aktiivinen toimijuus nousee merkittävään rooliin. Verso-toiminta on lasten ja nuorten tietämykseen pohjautuvaa ja vertaisuutta tukevaa toimintaa, jonka keskiössä on sosiaalisten taitojen oppiminen. Restoratiivinen eli korjaava lähestymismalli vahvistaa sovitteluun pyrkivää toimintamallia ja korjaava sovittelu mahdollistaa vaihtoehtoisen tavan ratkaista oppilaiden keskinäisiä sekä oppilaiden ja opettajien välisiä ristiriitoja arjen tasolla. (Suomen Sovittelufoorumi ry s.a.) Vertaissovittelulla pyritään tarjoamaan konfliktiin terve näkökulma, auttamaan opiskelijoita sekä koulun henkilökuntaa ja yhteisön jäseniä parempaan keskinäiseen ymmärrykseen, tarjoamaan ymmärrystä konfliktinratkaisusta, tunnistamaan nuorten kyky osallistua omien konfliktinsa ratkaisemiseen sekä tarjoamaan tehokkaampaa ja kouluympäristöön paremmin sopivaa konfliktinratkaisumenetelmää, johon ei liity koulun virallisia kurinpitojärjestelmiä (Ervasti & Nylund 2014, 386).

4.6 Etäsovittelu

Korona-ajan poikkeustilanteen takia Suomen sovittelufoorumi käynnisti 1.7.2020 Sovittelu verkossa -pilottihankkeen Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) rahoituksella. Hankkeen tavoitteena oli tuolloin auttaa ihmisiä erilaisten konfliktitilanteiden ratkaisemisessa verkossa tarjottavan maksuttoman ja luottamuksellisen avuntarjonnan avulla. Hankkeessa mukana olleet työntekijät rakensivat verkkopalvelumuodon, jonka kautta oli mahdollisuus saada nopeasti apua konfliktin käsittelyyn puhelin-, chat- tai videoyhteyden avulla. Verkkopalvelun tarjoamisen ydinajatus oli konfliktitilanteen käsittelyn ohjaus ja neuvonta sekä mahdollisuuksien mukaan sovittelu etäyhteyden avulla. Pilottihanke osoitti, että luodulla palvelulla voidaan tukea ihmisiä konfliktitilanteiden käsittelyssä, lisätä ihmisten tietoisuutta sovittelutoiminnasta sekä tarjota matalan kynnyksen sovittelua valtakunnallisella tasolla. (Marucco ym. 2021, 4, 6.)

THL:n määrittelemä välineistetty sovittelu eli etäsovittelu on kuulunut osaksi sovittelutoiminnan kokonaisuutta vuodesta 2017 alkaen, jolloin julkistettiin ensimmäiset ohjeet puhelimitse käytävään sovitteluun. Koronaviruspandemia vaikutti keväällä 2020 etäsovittelujen hyödyntämisen määrän kasvuun ja erona aikaisempaan puhelinsovitteluun oli se, että pandemian aikana etäsovitteluissa käytettiin myös videokuvaa esimerkiksi Microsoft Teams -sovelluksen avulla. Pandemian aikana etäsovittelun käytännöt sirpaloituivat ja syntyi erilaisia variaatioita etäsovittelun toteuttamisesta. Käytäntöjen eroavaisuuden vuoksi tunnistettiin tarve koota valtakunnallinen yhteneväinen ohje etäsovittelun toteuttamisesta. (Hakkarainen & Koulu 2023, 58.) THL:n esittämästä pyynnöstä Keski-Suomen sovittelutoimiston ammattihenkilöstö on laatinut valtakunnallisen ohjeen puhelin- ja videoyhteydellä tapahtuvan sovittelun järjestämiseksi. Aihe on ajankohtainen, koska etäyhteydellä tapahtuvat sovittelut ovat lisääntyneet valtakunnallisesti ja eri alueilla olemassa olevat käytännöt poikkeavat toisistaan. Etäyhteydellä tapahtuva sovittelu on mahdollista kahden toimipisteen välillä aina, kun osapuolten maantieteellisestä etäisyydestä johtuen lähitapaaminen olisi kohtuuton tai jonkin muun erityisen syyn takia etäyhteyssovittelun järjestäminen on tarkoituksenmukaisempaa. (Nieminen ym. s.a., 1.)

Etäsovittelussa sovittelutyötä ohjaavat samat periaatteet kuin kasvokkain tapahtuvassa sovittelussakin. Näihin periaatteisiin kuuluu restoratiivisuus, fasilitatiivisuus eli osapuolten keskeinen asema ja prosessin henkilökohtaisuus, asiakaslähtöisyys, luottamuksellisuus, puolueettomuus, vapaaehtoisuus, tasaapuolisuus ja kuulluksi tulemisen tärkeys. (Marucco ym. 2021, 9–10.) Sovittelun aikana etäyhteys tulee olla auki alkupuheenvuoroista sopimuksen kirjoittamiseen ja allekirjoituksista sopimiseen saakka. Kaikkien osapuolten tulee kuulla samat puhutut ja sovitut asiat, jotta oikeusturva toteutuu. (Nieminen ym. s.a., 3.)

Tunnistettavissa olevat sovittelun digitalisaation riskit mukailevat 1990-luvun suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa esiin tuotuja digitalisaation aiheuttamia yhteiskunnallisia riskejä. Verkon välityksellä tapahtuviin riidanratkaisumenetelmiin linkitettyjä riskejä ovat yksityisyyden ja tietoturvallisuuden haasteet. Riskinä voi olla se, että käytetty tietojärjestelmä itsessään ei ole turvallinen, mutta esiin nousee myös osapuolten omaan toimintaan yhdistyvät riskit, kuten nauhoittaminen ja luottamuksellisten keskustelujen eteenpäin jakaminen. (Hakkarainen & Koulun 2023, 80.)

Hakkaraisen ja Koulun (2023, 81–83) oikeusministeriön selvitystä varten tekemistä haastatteluista nousi useasti esiin huoli järjestelmien teknisistä ominaisuuksista liittyen henkilötietojen tallennuksiin ja ulkoisiin uhkiin, kuten tietomurtoihin. Osapuolten omaan toimintaan liittyvissä uhissa esiin nousi mahdollisuus vilpillisestä toiminnasta, koska etäyhteys estää sovittelun osapuolia havainnoimasta välittömästi toistensa ympäristöä. Etäyhteyden välityksellä käytävässä sovittelussa osapuolet eivät ole samassa tilassa, ja tämä mahdollistaa esimerkiksi sen, että osapuolet voivat toisen tietämättä nauhoittaa keskustelun tai tilassa voi olla ylimääräisiä ulkopuolisia henkilöitä, joista toinen ei ole tietoinen. (Hakkarainen & Koulun 2023, 81–82.)

Tietoturvakysymykset ovat kuitenkin usein ratkaistavissa instituution sisällä varmistamalla, että sovittelussa käytetään vain tietoturvallisia ohjelmia ja että ohjelman käyttöä koulutetaan sekä ohjeistetaan riittävästi. Mitä tulee istunnon nauhoittamiseen liittyviin uhkakuviin, saavat sovittelun osapuolet ennen sovitte-
teluistuntoa ohjeet etäyhteydellä tapahtuvaa sovittelua varten ja he sitoutuvat noudattamaan näitä ohjeita. Tätä riskiä on tarpeetonta korostaa turhaan,

koska tällä hetkellä ei ole tutkimustietoa siitä, käytetäänkö tai onko etäistuntoa käytetty jossain vaiheessa vahingoittamistarkoituksessa tai muutoin väärin. Etäyhteyden välityksellä tapahtuvassa sovittelussa tulee kysymykseen myös sovitteluprosessin tärkeiden tekijöiden, kuten empatian tunteen, kohtaamisen ja vuorovaikutuksen roolin muuttuminen tai katoaminen. Vuorovaikutustilanne voidaan kokea haastavaksi fyysisen läsnäolon puuttuessa, mikä taas puolestaan vaikuttaa kokemukseen sovittelusta. Etäyhteyssovittelun onnistumiseksi on onnistuttava rakentamaan luotettava ja turvallinen ilmapiiri. Digitaalisten työvälineiden kehittämisessä ja käyttöönotossa tulee huomioida myös käyttäjien valmiudet ja halukkuus omaksua uusia digitaalisia menetelmiä. Käyttäjälähtöisyyttä on syytä painottaa ja digitaalisten työvälineiden käyttö sovittelussa tulee perustua osapuolten vapaaehtoisuuteen. (Hakkarainen & Koulu 2023, 81–83, 87.)

4.7 Sovittelun merkitys rikosprosessissa

Rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelua säätelevän lain 16. §:n mukaan sovittelutoimiston tulee toimittaa aloitteen tehneelle poliisi- tai syyttäjäviranomaiselle tieto sovittelun kulusta sekä lopputuloksesta. Tieto sovittelun lopputuloksesta toimitetaan asiaa käsittelevälle viranomaiselle salassapitoa koskevien säännösten estämättä, jotta voidaan varmistaa asian jatkokäsittely oikeaan tietoon perustuen. Hallituksen sovittelulakia käsittelevässä esityksessä on painotettu sitä, että asiaa hoitavan viranomaisen on tärkeää tietää, mihin lopputulokseen on sovittelulla päästy ja onko mahdollista sovittelusopimusta syntynyt. Hallitus korostaa myös, että on olennaista tietää, millä tavalla sopimus on syntynyt ja millaisiin tosiasioihin se perustuu. (HE 93/2005 vp, 22.) Kun tieto sovittelun tuloksista on kulkeutunut poliisiviranomaiselle, poliisi liittää mahdollisen osapuolten välisen sovittelusopimuksen ja muun sovittelua koskevan materiaalin esitutkintapöytäkirjaan. Joissain tapauksissa poliisi saattaa ilmoittaa sovittelutoimistolle, onko sovittelun lopputulos vaikuttanut poliisin tekemiin ratkaisuihin. (Flinck 2013, 118.)

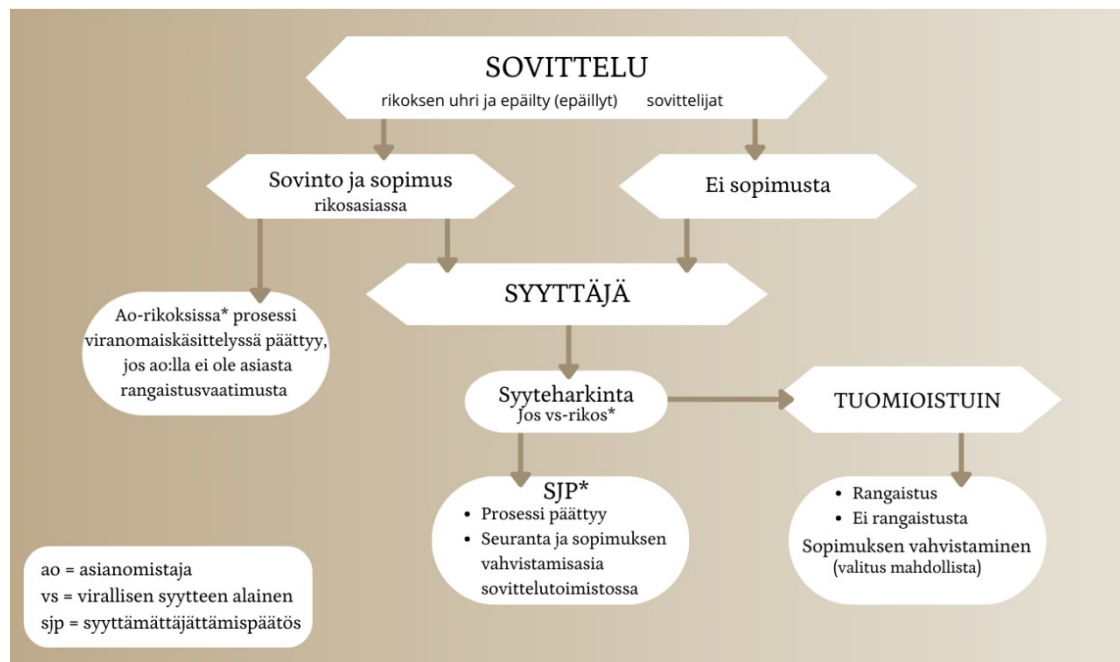
Hallituksen esitys laiksi rikosasioiden sovittelusta sai kannatusta myös lakivaliokunnalta. Lakivaliokunta piti esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä. Sovittelu vaikuttaa ny-

kyisin monin tavoin rikosasian käsittelyn etenemiseen ja rangaistuksen tuomitsemiseen. (LaVM 13/2005 vp, 2.) Lain mukaan syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta muun muassa silloin, jos oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon muun muassa tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689, 1. luku 8. § mom. 1). Sovittelun ansiosta saavutettua sovintoa voidaan siis käyttää perusteena syyttämättäjättämispäätökselle (Syyttäjälaitos s.a.). Vaikka sovittelu ei päättyisikään sovittelusopimukseen, voi syyttäjä silti päättää olla nostamatta syytettä. Tällöin syyttämättä jättäminen voi nojautua kohtuusperusteeseen, mikäli epäilty on osallistunut tai pyrkinyt osallistumaan sovittelumenettelyyn tai muuten sopinut tai pyrkinyt sopimaan asiasta ja vahingon korvaamisesta asianomistajan kanssa. (VKS: 2016:6.)

Mikäli asianomistaja luopuu rangaistusvaatimuksestaan asianomistajarikoksissa esimerkiksi sovittelun jälkeen, käsiteltävä rikosasia ei päädy syyttäjän harkintaan, vaan poliisi lopettaa esitutinnan. Rangaistusvaatimusta ei voida enää uusia siitä luopumisen jälkeen. (Flinck 2013, 118.) Myös lievempien virallisen syytteen alaisten rikosten käsittely esitutkintaviranomaisessa voi päättyä sovittelussa saavutetun sovinnon ansiosta (Syyttäjälaitos s.a.).

Esitutinnan rajoittamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä jo ennen syyteharkintaa määrätä, ettei esitutkintaa tehdä tai se lopetetaan, vaikka olisikin syytä epäillä, että rikos on tehty. Jos syyttäjä päättää rajoittamaan esitutkintaa, hän arvioi, että vaikka esitutkinta suoritettaisiin loppuun, ei hän kuitenkaan nostaisi syytettä. (Syyttäjälaitos s.a.) Esitutkintaa säätelevän lain mukaan esitutkinnan rajoittamiselle ja syyttämättä jättämiselle on oltava peruste, joka pohjautuu oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1. luvun 7. tai 8. §:n taikka muuhun vastaavaan lainkohtaan. Myöskään tärkeä yleinen tai yksityinen etu ei saa vaatia syytteen nostamista. (Esitutkintalaki 22.7.2011/805, 3. luku 10. §.) Esitutkinnan rajoittamiselle voidaan käyttää myös kohtuusperustetta. Jos sovittelu on asiassa toimitettu ja se voisi muodostaa perusteen syyttämättä jättämiselle, voi syyttäjä päättää esitutkinnan rajoittamisesta. (VKS: 2016:5.)

Mikäli soviteltava rikosasia kuitenkin etenee syyttäjän syyteharkintaan ja sieltä tuomioistuimeen, mainitaan sovinto rikoslain 6. luvun 6. §:n 3. kohdassa rangaistuksen lieventämisperusteena. Rangaistuksen tuomitsematta jättäminen on myös mahdollista, sillä rikoslain 6. luvun 12. §:n 4. kohdassa kerrotaan, että edellä mainitun 6. §:n 3. kohta tulee huomioida rangaistusta mitattaessa. Rikoslain 6. luvun 8. §:n 1. momentin 5. kohdasta puolestaan seuraa, että sovinto voi johtaa rangaistusasteikon lieventämiseen tai saman pykälän 4. momentin perusteella rangaistuslajin vaihtamiseen. (Rikoslaki, 6. luku.)

Kuva 5. Sovittelu osana rikosprosessia (THL 2016)

Kuvassa 6 on havainnollistettu selkeämmin, miten ja missä vaiheessa rikosprosessia sovittelulla voi olla vaikutusta koko oikeusprosessiin ja sen lopputulokseen. Onnistuneella sovittelulla voi olla huomattava vaikutus rikoksesta tuomittavan seuraamukseen, kuten edellä mainitut lainkohdat osoittavat. Tämän takia lakivaliokunta painottaakin erityisen tärkeänä, että sovittelupalveluja on tasavertaisesti saatavilla eri puolilla maata. (LaVM 13/2005 vp, 2.) Vaikka sovittelulla ei haeta rikosoikeudellista syyllistä tai ratkaista rangaistusseuraamusta, voi sovittelu vaikuttaa esitutinnan rajoittamiseen, syyttämättä jättämiseen, rangaistuksen tuomitsematta jättämiseen tai lieventämiseen sekä rangaistusasteikon lieventämiseen tai rangaistuslajin vaihtamiseen. On kuitenkin otettava huomioon, että saavutettu sovinto ei aina johda lievempään tuomioon

tai syytteestä kokonaan luopumiseen. Rangaistuksen määräämisestä päätetään aina tapauskohtaisesti ja asiaa harkitaan kokonaisuutena syyttäjän ja tuomioistuimen kesken. (THL 2023.)

4.8 Korvausasiat sovittelussa

Jos vahinko on aiheutettu tuottamuksellisesti tai tahallisesti, syntyy vahingonkorvausvelvollisuus. Tuottamuksellisuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa vahinko syntyy huolimattomuuden, ymmärtämättömyyden, välinpitämättömyyden tai muun vastaavanlaisen tilanteen seurauksena. Tahallisuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että vahinko on aiheutettu toiselle tietoisesti eli tahallaan. (Flinck 2013, 101–102.)

Monesti jo yhteydenottovaihe sisältää osittain korvausasioista keskustelamista. Yhteydenottovaiheessa ei kuitenkaan tule lähteä käsittelemään korvausasioita syvällisesti tai kiirehtien. Tässä vaiheessa on asianmukaista antaa osapuolille yleistä tietoa korvausasioista sekä niiden käsittelystä sovittelutapaamisessa. Asianomistajalle tulee informoida, että hänen tulee esittää aiheutuneista aineellisista vahingoista tositteet ja häntä on hyvä myös kehottaa pohtimaan omien vaatimustensa kohtuullisuutta. Sovittelutapaamisessa tulee aina ensin keskustella tapahtumien kulusta ja purkaa tapahtuneen aiheuttamat tuntemukset molempien osapuolien osalta. Vasta sen jälkeen kun riittävä yhteisymmärrys on saavutettu, voidaan siirtyä käsittelemään korvausasioita ja keinoja käsillä olevan konfliktin ratkaisemiseksi. (Iivari 2007, 48, 50.)

Sovittava korvaus voi koskea esimerkiksi aiheutunutta kipua, sairaanhoitokustannuksia, rikkoutunutta tai muutoin vahingoittunutta omaisuutta, aiheutunutta ansionmenetystä sekä tilapäistä tai pysyvää haittaa. Korvauksen määrää arviotaessa otetaan huomioon ainoastaan vahingon suuruus, koska arvioon ei saa sisältyä minkäänlaista rangaistustarkoitusta. Sovittelussa korvausasioiden sopimisessa lähtökohtana on se, että se kuuluu sopimusvapauden piiriin ja on täten sovittelun osapuolten välinen asia. Osapuolten tulee itse kertoa näkemyksensä korvausvaihtoehdoista ja he päättävät myös itse korvausvaatimusten kohtuullisuudesta. (Flinck 2013, 102.)

Yleisin vahingonkorvausmuoto on rahakorvaus. Rahakorvaus voidaan suorittaa kerralla tai osasuorituksina. Rahakorvauksen tulee olla määrältään enintään vahingon määrä, korkojen summa ja toimenpidekulut yhteenlaskettuna. Korvaussummassa tulee ottaa huomioon maksun eräpäivä sekä osasuoritusten osalta maksuerät sekä niiden eräpäivät. Mikäli korvaussummaan liitetään mukaan korot, tulee tällöin huomioida korkojen määräytymisen ajankohta sekä koron määrä. Vahingonkorvaus sekä sellaiseen rinnastettava suoritus, joka on saatu muutoin kuin veronalaisen tulon sijaan tai korvaukseksi tulojen vähentymisestä, on lähtökohtaisesti saajalleen verovapaata tuloa (Määttä & Stellberg 2024). Kuitenkin mikäli asianomistajana on henkilö, joka saa toimeentulotukea, on hänelle tarpeellista kertoa, että vahingonkorvaukset ja rikosperusteiset korvaukset katsotaan lähtökohtaisesti toimeentulotuessa tuloksi. Asianomistajan saama rahallinen hyvitys voi siis esimerkiksi vaikuttaa toimeentulotukipäätökseen. (Flinck 2013, 105.)

Joissakin tapauksissa on mahdollista, että asianomistaja on oikeutettu saamaan korvauksia Valtionkonttorilta. Mikäli asianomistaja on vaatinut korvauksia oikeudenkäynnissä vahingon aiheuttajalta ja vahinko on aiheutunut Suomessa tehdystä rikoksesta, voi asianomistajalla olla oikeus valtion varoista maksettavaan korvaukseen. Valtiokonttorista voi hakea vahingonkorvauksia myös sovittelutapauksissa, sillä Valtiokonttori ei ole sidoksissa oikeuden päätökseen tai ratkaisuun. Valtion varoista maksettava korvaus tulee perustua henkilövahinkoon tai kärsimykseen, esinevahinkoja sekä taloudellisia vahinkoja korvataan vain poikkeustapauksissa. Valtion varoista maksettava korvaus on aina toissijainen, eli korvausta tulee hakea ensisijaisesti muista etuusjärjestelmistä tai vakuutuksista. (Iivari 2007, 51; Valtiokonttori 2018.)

Korvausasioita pohdittaessa tulee asiaan liittyvät vakuutukset sekä vakuutusyhtiön rooli selvittää osapuolille riittävän selkeästi. Asianomistaja ei voi saada samasta asiasta korvauksia sekä rikosentekijältä että vakuutusyhtiöltä, eli jos vakuutusyhtiö korvaa vahingon, voi asianomistaja sopia sovittelussa vain omavastuuosuuden korvaamisesta. (Flinck 2013, 110; Iivari 2007, 50.) Vakuutusyhtiöllä on myös vakuutussopimuslakiin (1994/543) perustuva regressi- eli takaisinperintäoikeus. Tämä tarkoittaa sitä, että vakuutusyhtiöllä on oikeus periä vahinkoa kärsineelle osapuolelle maksamansa korvaus siltä osapuolelta, joka vahingon on aiheuttanut rikoksella tai törkeällä huolimattomuudella.

Tässä tilanteessa vahingon aiheuttaja maksaa asianomistajalle vakuutuksen omavastuuosuuden ja varsinaiset vahingot puolestaan suoraan vakuutusyhtiölle. (Flinck 2013, 110; Helsingin sovittelutoiminta s.a.)

Sovittelun yhteydessä on hyvä nostaa esiin myös anteeksipyyntömahdollisuus, koska se on olennainen osa sovitteluprosessia. Anteeksi pyytämistä, katumuksen osoittamista ja korjaamiseen pyrkivää käyttäytymistä ei tule ohittaa sovittelutapaamisessa, mikäli se on osapuolille tärkeää ja tulee esiin osapuolten omasta tahdosta. Vapaaehtoissovittelija ei kuitenkaan saa ohjailta anteeksipyyntöä tai vaatia sen esittämistä, koska tällaisen toiminnan seurauksena anteeksipyyntö ja -annon todellinen merkitys häviää. Sovittelutapaamisessa esitetty anteeksipyyntö voidaan kirjata myös sovittelusopimukseen, mikäli osapuolet niin haluavat. (Flinck 2013, 107.)

Sovittelussa voidaan tehdä myös käyttäytymissopimus osapuolten tahtoa niin. Käyttäytymissopimus voi olla konkreettisesti sopimus jatkopalveluihin haikutumisesta, kiusaamisen lopettamisesta tai julkisesta anteeksipyyntöstä. Lasten ja nuorten sopimuksissa osapuolet voivat kirjata sopimukseen esimerkiksi sen, etteivät enää nimittele tai syyttele toisiaan, vaan yrittävät jatkossa sopia konfliktit keskustelemalla. Lähisuhdeväkivaltatapauksissa käyttäytymissopimus voi sisältää esimerkiksi lupauksen siitä, etteivät osapuolet häiritse enää toisiaan viesteillä tai selvittele välejänsä lasten läsnä ollessa. (Flinck 2013, 108.)

5 TYÖKORVAUS SOVITTELUSSA

Työkorvaus eli vahingon korvaaminen työllä tarkoittaa sitä, että osapuolet sopivat sovittelutapaamisessa korvauksen euromääräisen summan lisäksi tehtävästä työsuorituksesta sekä sen työn hinnoittelusta, jolla tehty vahinko tullaan korvaamaan. Työkorvaus on korvausmuotona mahdollinen silloin, kun aiheutunut vahinko on korvattavissa tällä menettelyllä tai jos asianomistajalla on mahdollisuus tarjota vahingon tehneelle tarkoitukseen soveltuvaa työtä. (Flinck 2013, 105.) Työkorvaus voi konkreettisesti olla esimerkiksi puutarhatöiden tai lumitöiden tekoa, yleistä siistimistä tai järjestämistä. Kuntaan tai yritykseen kohdistuvat vahingonteot ovat esimerkiksi tapauksia, joihin voidaan soveltaa työkorvausta. (Toivonen 2023.) Työkorvaus mahdollistaa korvauksen

tilanteessa, jossa koulu, opiskelu, työttömyys tai jokin muu syy estää rahakorvauksen maksamisen. Etenkin nuorten tekijöiden kohdalla työkorvausta pidetään suositeltavana. Työkorvaus katsotaan parhaaksi korvaustavaksi, kun tavoitteena on rikosten ennaltaehkäisy, rikosten uusimisen estäminen tai jokin muu kasvatuksellinen päämäärä. (Flinck 2013, 105.)

Sovittelijan tehtävänä on selvittää ennen sovittelutapaamista vahinkoa kärsineeltä osapuolelta, onko nuoren mahdollista suorittaa vahingonkorvaus joko osittain tai kokonaan työkorvauksen muodossa. Se, voidaanko vahingonkorvaus suorittaa kokonaan työkorvauksena, riippuu esimerkiksi vahingonkorvauksen suuruudesta. Todella suuria korvaussummia on vaikea korvata kokonaan työllä, koska se veisi nuorelta kohtuuttoman paljon aikaa. Ennen työkorvauksesta sopimista on ehdottoman tärkeää selvittää nuorelta, onko hän halukas korvaamaan aiheuttamansa vahingon työllä ja sen lisäksi on myös syytä arvioida yhdessä nuoren huoltajien kanssa siitä, onko nuori kykenevä suorittamaan työkorvausta. (Toivonen 2023.) Työkorvausta ei saa käyttää rangaistuksena, vaan suoritettavan työkorvauksen tulee liittyä konkreettisesti korvattavaan asiaan. Suoritettava työ tulee tehdä suoraan asianomistajalle niin, että rahaa ei siirretä missään vaiheessa osapuolelta toiselle. Työkorvauksen tulee olla tekijälle mielekäs ja myös tästä syystä on tärkeää kuulla vahinkoa aiheuttaneen näkemys mahdollisesta työkorvauksen suorittamisesta ennen kuin työkorvauksesta sovitaan. (Flinck 2013, 105–106.)

Sovittelutapaamisessa tulee käydä läpi aiheutettujen vahinkojen summa sekä se, mitä kaikkea näiden aiheutuneiden vahinkojen korjaaminen on vaatinut. Tämä voi sisältää työntekijätuntien lisäksi esimerkiksi autokuluja, paperitöitä sekä mahdollisia siivoustarvikekustannuksia. Mikäli vahingon kohteeksi joutunut osapuoli haluaa, korvaussumma voidaan myös kohtuullistaa, kun vahingontekijä on alaikäinen. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi vahingonkorvauksen ollessa 275 euroa voidaan se kohtuullistaa vaikka 200 euroon. Kohtuullistaminen tarkoittaa käytännössä siis sitä, että summa pienennetään vastaamaan vahingontekijän kyvykkyyttä ottamaan vastuu hänelle osoitetusta euromääräisestä vahingonkorvauksesta. Kohtuullistaminen voidaan toteuttaa myös niin, että vahingontekijä maksaa ainoastaan aiheutuneet materiaali vahingot mutta ei muita kuluja. Kohtuullistaminen voi tapahtua myös siksi, että

sen avulla aiheutettu vahinko voitaisiin korvata kokonaisuudessaan työkorvauksella ilman, että sen suorittaminen olisi kohtuutonta nuorelle esimerkiksi käytettävän ajan suhteen. (Toivonen 2023.)

Mikäli sovittelussa päädytään työkorvaukseen, työn laatu, määrä ja ajankohta tulee määritellä tehtävään sopimukseen tarkasti. Tehtävä työ tulee aina mitoitaa vahinkoa tehneen kykyjä ja edellytyksiä vastaavalle tasolle. Työn määrää laskettaessa vahingon suuruus arvioidaan euroina ja tämän jälkeen tehtävälle työlle sovitaan tehtäväkohtaisesti tuntihinta. Työtunteja lasketaan korvauksesi sen verran, kun euromääräinen tuntihinta edellyttää. Tehtävästä sopimuksesta tulee ilmetä se, kuka työn tekee, missä se tehdään, mitä tehtävä työ sisältää ja kuka tai ketkä valvovat työtä. (Flinck 2013, 106.) Sopimukseen tulee myös kirjata tieto siitä, mikä on seuraamus, mikäli työkorvausta ei suoriteta tai se tulee suoritetuksi vain osittain ja samoin kirjataan myös tieto, milloin korvaus suoritetaan, kuinka monta tuntia työkorvaus kestää ja työstä poissaolon merkitys. (Toivonen 2023; Flinck 2013, 106.)

Työkorvauksessa työtehtävän valvonta sekä ohjaus kuuluu suurimmassa osassa tapauksista työn vastaanottajalle, mutta tilanteen vaatiessa on mahdollista sopia myös toisenlainen ratkaisu valvonnan toteuttamiseksi. Esimerkiksi työkorvausta suorittavan nuoren huoltajat tai joku muu ulkopuolinen henkilö, kuten nuorisotyöntekijä voidaan nimetä hoitamaan työsuorituksen valvonta. Valvonta ei kuulu vapaaehtoissovittelijalle. Kuitenkin riippumatta siitä, mitä työn valvonnasta on sovittu, työsuorituksen vastaanottajalla on ehdoton velvollisuus huolehtia työkorvauksen suorittajan riittävästä perehdytyksestä ja ohjauksesta työtehtävään liittyen. (Kymi-Saimaan sovittelutoimisto 2023, 2.) Alla työkorvausta avataan esimerkin avulla. Kyse on sovittelutapauksesta, jossa aiheutettu vahinko on korvattu työllä. Materiaali on koottu useammasta Kymi-Saimaan sovittelutoimiston tapauksesta, joissa on hyödynnetty työkorvausta korvausmuotona.

Henkilö A oli ollut ystäviensä kanssa yrityksen B piha-alueella viettämässä aikaa. A:lla oli ollut mukanaan spraymaaleja, joilla henkilö A oli töhrinyt yritys B:n piha-aitaa ja rakennuksen seinää. Vähän tapahtuneen jälkeen henkilö A oli ystäviensä kanssa poistunut paikalta tietämättä sitä, että yrityksen valvon-

takamera oli tallentanut A:n vahingonteon. Yritys B oli tehnyt asiasta seuraavana päivänä rikosilmoituksen ja toimittanut tapahtuneesta saatavilla olevan videomateriaalin poliisille. Poliisi oli esitutinnan aikana selvittänyt A:n henkilöllisyyden ja pyytänyt hänet kuultavaksi poliisiasemalle. Koska kyseessä oli ollut yli 15-vuotias nuori, oli hän vahingonkorvausvelvollisuuden lisäksi rikosoikeudellisessa vastuussa. Sovittelua suositellaan muun muassa nuorille rikosentekijöille ja ensikertalaisille, joten myös poliisi päätyi ehdottamaan epäillylle ja asianomistajalle sovittelua. Molemmat osapuolet sekä A:n huoltaja antoivat suostumuksensa sovitteluun, joten asiaa käsittelevä tutkinnanjohtaja teki sovittelualoitteen asiasta sovittelutoimistolle. Sovittelualoitteen vastaanottamisen jälkeen myös sovitteluohjaaja ottaa yhteyttä molempiin osapuoliin ja varmistaa heidän suostumuksensa sovitteluun. Tässä tapauksessa epäilty, eli henkilö A oli alaikäinen, on sovitteluohjaaja ottanut yhteyttä myös A:n huoltajaan hänen suostumuksensa saamiseksi. Tämän lisäksi sovitteluohjaaja kertoo asianosaisille sovittelusta ja sen periaatteista, sekä selvittää muut edellytykset sovittelu-prosessin käynnistämiseksi. Yritys B:n edustaja oli kertonut jo puhelimitse, että rakennuksen seinän ja aidan uudelleen maalaaminen on kallista. Sovitteluohjaaja ja yrityksen edustaja yhdessä miettivät jonkunlaisen työkorvauksen mahdollisuutta, ja tulivatkin siihen tulokseen, että yritys pystyy tarjoamaan nuorelle työtä, jolla korvata aiheutettu vahinko. Yritys B vaati kuitenkin myös, että osa aiheutuneesta vahingosta korvataan rahalla. Tästä tiedotettiin myös henkilöä A, jotta tämä pystyy varautumaan vahingonkorvauksiin varsinaisessa sovittelussa. Sovittelun edellytykset tässä asiassa täyttyivät, joten sovittelutoimisto antoi asiasta tarvittavat asiakirjat vapaaehtoissovittelijoille, jotka ottivat yhteyttä asianosaisiin sovitteluajan sopimiseksi. Tässä tapauksessa henkilö A huoltajansa kanssa tuli siihen tulokseen, että tarvetta erillistapaamiselle ei ollut. Sovittelutapaamisessa asianosaiset keskustelivat tapahtuneesta ja henkilö A pyysi anteeksi aiheuttamaansa vahinkoa. Yrityksen B edustaja hyväksyi anteeksipyynnön yrityksen puolesta, ja ehdotti vahingonkorvauksista seuraavanlaista ratkaisua. Henkilö A korvautti rahallisesti 250 euroa, joilla ostettaisiin maaleja ja maalaustarvikkeet rakennuksen ja aidan maalaamista varten. Tämän lisäksi henkilö A tulisi kahtena peräkkäisenä lauantaina kuudeksi tunniksi, eli yhteensä 12 tunniksi maalaamaan töhrimänsä rakennuksen seinän ja aidan. Yhteensä vahingonkorvausvaatimuksen rahallinen arvo oli 750 euroa, josta 250 euroa siis korvattaisiin rahallisesti ja 500 euroa korvattaisiin työllä. Tämä oli henkilön A ja hänen huoltajansa mielestä kohtuullinen vaatimus, ja

he suostuivat tähän vahingonkorvausvaatimukseen. Asiasta kirjoitettiin sovittelusopimus, johon kirjattiin tarvittavat tiedot asiasta. Sopimukseen kirjattiin, että asianomistaja luopuu rangaistusvaatimuksesta sopimuksen täyttymisen jälkeen. Tämän sopimuksen allekirjoittivat henkilö A ja hänen huoltajansa, yrityksen B edustaja, sekä kaksi vapaaehtoissovittelijaa. Sovittelusopimukseen kirjattiin ylös myös sovittelutoimiston seuranta, jotta voitiin myöhemmin varmistua, täyttyikö sopimus. Seurannassa ilmeni, että henkilö A oli maksanut rahallisen vahingonkorvauksen sovittuun eräpäivään mennessä. Tämän lisäksi hän oli ollut kahtena peräkkäisenä lauantaina yrityksessä B maalaamassa töhrimäänsä aita ja rakennuksen seinää. Sopimus katsottiin täytyneeksi, ja sovittelutoimisto ilmoitti tämän asiaa käsittelevälle viranomaiselle. Asianomistajan rangaistusvaatimuksesta luopumisen takia asian käsittely viranomaisessa on päättynyt sovittelusopimuksen täyttymiseen.

5.1 Työkorvauksen lainsäädäntöä

Työkorvauksen suorittaminen ei synnytä työsuhdetta, joten työsopimuslaki ei sovellu työkorvauksen suorittamiseen. Tuloverolain (30.12.1992/1535) 4. luvun 92. c §:n mukaan sellainen taloudellinen hyöty ei ole rikoksentekijälle veronalaista tuloa, jonka hän saa työsuorituksellaan hyvittämällä rikoksesta aiheutuneen vahingon asianomistajalle rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelua sääntelevän lain tarkoittaman sovittelun perusteella.

Ratkaisut työkorvauksiin liittyen tulee tehdä erityisesti työsuojeluun liittyvissä laeissa ja säännöksissä esitettyjen periaatteiden mukaisesti. Alle 18-vuotiaisiin työntekijöihin sovelletaan nuoria työntekijöitä koskevia erityissäännöksiä, kuten lakia nuorista työntekijöistä (19.11.1993/998) ja asetusta nuorten työntekijöiden suojelusta (27.6.1986/508). Nuoriin työntekijöihin sovelletaan näiden lisäksi myös yleisiä työoikeudellisia lakeja. (Kymi-Saimaan sovittelutoimisto 2023, 3.) Nuorista työntekijöistä säädetyn lain ensimmäisen luvun 2. §:n mukaan *työhön voidaan ottaa henkilö, joka on täyttänyt 15 vuotta ja jonka osalta perusopetuksen suorittaminen on päättynyt. Pykälän mukaan 14 vuotta täyttänyt henkilö tai kalenterivuoden aikana 14 vuotta täyttävä henkilö voidaan ottaa sellaiseen kevyeen työhön, joka ei vahingoita hänen kehitystään tai terveytään, eikä aiheuta haittaa hänen koulunkäynnilleen. Tällaiseen kevyeen työhön henkilö voidaan ottaa enintään puoleksi hänen koulustaan annettavalle*

loma-ajalleen sekä koulutyön ajalle tilapäisesti lyhyeen työsuoritukseen. Nuoren henkilön työajasta sekä sen sijoittelusta säädetään lain toisessa luvussa.

Vaikka työkorvaus on yleensä kertaluontoinen tai muutamana päivänä suoritettava työ, on asiassa otettava huomioon säädökset säännöllisestä työajasta. Viisitoista vuotta täyttäneillä säännöllinen työaika saa olla enintään yhtä pitkä, kuin täysi-ikäisellä henkilöllä, joka työskentelee samassa työpaikassa. On kuitenkin huomioitava, että nuori, joka on perusopetuslain mukaan velvollinen suorittamaan perusopetuksen oppimäärää, voi koulupäivinänsä työskennellä päivittäin enintään kaksi tuntia. Koulun vapaapäivinä työaika saa olla seitsemän tuntia, mutta koulupäivän ja työajan pituus yhteensä ei saa ylittää kuitenkaan kahdeksaa tuntia, eikä viikoittainen työaika saa olla yli 12 tuntia pitkä. Ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (531/2017) tarkoitetussa oppisopimuskoulutuksessa opiskelijan tietopuoliseen koulutukseen kuluva aika ja työaika yhteensä ei saa ylittää kahdeksaa tuntia vuorokaudessa, eikä 40 tuntia viikossa. Silloin kun kyseessä on alle 15-vuotias henkilö, saa hänen työaikansa koulujen loma-aikana olla enintään seitsemän tuntia vuorokaudessa ja 35 tuntia viikossa. (Laki nuorista työntekijöistä, 2. luku.)

Myös nuoren työntekijän enimmäistyöaika on laissa ennalta määrätty, sillä nuoren työntekijän työaika ei saa ylittää yhdeksää tuntia vuorokaudessa eikä 48 tuntia viikossa. Nuoren työntekijän työaika on sijoitettava kello 6:n ja 22:n väliseen aikaan silloin, kun nuori on vähintään 15-vuotias. Alle 15-vuotiaan työntekijän työaika tulee sijoittaa kello 8:n ja 20:n väliseen aikaan. Tähänkin voidaan työn järjestämisestä johtuvista painavista syistä tehdä poikkeus, jolloin työaika voidaan sijoittaa kello 8:n sijaan kello 6:n ja 20:n väliseen aikaan. Silloin kun kyseessä on oppivelvollisuuslain (1214/2020) 4. §:n mukaista perusopetuksen jälkeistä koulutusta, joka kuuluu oppivelvollisuuden piiriin, on koulutusta suorittavan nuoren työntekijän työaika sijoitettava opetussuunnitelma huomioon ottaen. Työntekijällä on oikeus kieltäytyä tarjotusta työvuorosta, mikäli se estää opetukseen osallistumisen. (Laki nuorista työntekijöistä, 2. luku.)

Nuoren työntekijän lepoajat ja työpäivän aikana pidettävät tauot on määritelty laissa. Viisitoista vuotta täyttäneen henkilön keskeytymätön lepoaika vuoro-

kaudessa on vähintään 12 tuntia, kun taas alle 15-vuotiaan keskeytymätön lepoaika on vähintään 14 tuntia vuorokaudessa. Jos nuoren työaika ylittää 4,5 tuntia vuorokaudessa, tulee työpäivän aikana olla vähintään yksi 30 minuutin tauko, jonka aikana työpaikalta poistuminen on sallittua. (Laki nuorista työntekijöistä, 2. luku.)

Työnantajan vastuulla on huolehtia, että tehtävä työ on kohtuullista huomioiden nuoren ikä ja kehityksen taso. Työ ei saa olla nuoren henkiselle tai fyysiselle kehitykselle vahingollista. Nuorella teetetävän työn tulee olla sellaista, joka ei aiheuta erityistä tapaturmanvaaraa tai terveyshaittaa, eikä aiheuta edellä mainitulla tavalla vahinkoa muille tai nuorelle työntekijälle itselleen. Työnantajan on huolehdittava siitä, että nuori saa työtehtävien suorittamiseen tarvittavan opastuksen ja ohjauksen. Lisäksi tulee huolehtia, että nuori saa työssään ikätasonsa ja työolojen mukaista henkilökohtaista opastusta, jotta nuori ei aiheuta työssä vaaraa itselleen tai muille. (Laki nuorista työntekijöistä 3. luku 9. §, 10. §.)

5.2 Työkorvauksen vastuukysymykset

Vaikka työkorvausta valittaessa korvausmenetelmäksi ratkaisut olisi tehty lakien ja ohjeiden määrittämällä tavalla, vahinkojen mahdollisuus on silti aina olemassa. Sovittelussa vahingon kärsinyttä osapuolta ei rinnasteta työnantajaan, joten häntä ei voida myöskään velvoittaa työnantajalle kuuluviin vastuisiin. Tämän takia sovittelutoimistoilla on tapaturmavakuutus työkorvausta suorittavan henkilön varalle. Sovittelutoimiston ottama tapaturmavakuutus koskee kuitenkin vain työkorvausta suorittavalle työtä suorittaessaan aiheutunutta mahdollista henkilövahinkoa, eikä työkorvauksen suorittajan työskennellessään aiheuttamaa muuta vahinkoa, joka on aiheutunut työkorvauksen teettäjälle tai ulkopuolisille. Työtehtävien laatuun, ohjeistukseen ja valvontaan tulee kiinnittää erityistä huomiota työkorvaussopimusta laadittaessa, jotta uusilta vahingoilta sekä korvaus- ja vastuukysymyksiltä vältyttäisiin. (Flinck 2013, 107; Kymi-Saimaan sovittelutoimisto 2023, 3.)

Työkorvauksen toteuttamisen haasteena voi olla myös se, että työkorvausta suorittava nuori usein tarvitsee työssään enemmän ohjausta ja seurantaa. Osalla työkorvausta suorittavista nuorista voi esiintyä impulsiivisuutta tai muita

erityispiirteistä sekä on mahdollista, että he eivät ole olleet lainkaan työelämässä ennen työkorvauksen suorittamista. Työkorvauspaikan tarjoavalla taholla on harvoin mahdollisuutta auttaa nuorta kädestä pitäen työtehtävien suorittamisessa, mutta työkorvauksen tarkoituksena ei ole lisäkuormituksen aiheuttaminen työkorvauksen tarjoajalle. (Toivonen 2023.)

5.3 Lapset ja nuoret sovittelussa

Lastensuojelulain mukaan lapseksi määritellään alle 18-vuotias henkilö, ja nuoreksi 18–22-vuotias henkilö (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 1. luku 6. §). Myös kansainvälinen valtiosopimus lapsen oikeuksista määrittelee lapsen alle 18-vuotiaaksi (Yleissopimus lapsen oikeuksista 21.8.1991/60). Nuoruusikää voidaan kuitenkin jaotella monin eri tavoin. Esimerkiksi Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin lausuman mukaan nuoruudella tarkoitetaan 13–22-vuotiasta henkilöä. (Flinck 2013, 125.) Rikosoikeudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna laki määrittelee nuoren rikoksentekijän vähintään 15-vuotiaaksi, mutta korkeintaan 20-vuotiaaksi henkilöksi (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 24.6.2010/633, 2. § mom. 2).

Pääosin lasten ja nuorten suhtautuminen oikeuteen, oikeusjärjestykseen ja viranomaisiin on positiivista. Kapinoiva käytös, kuten erilaisten rajojen, normien ja aikuisten testailu kuuluu kuitenkin usein nuoruuden kasvunvaiheisiin. Tähän viattomaksi tarkoitettuun, niin kutsuttuun kurittomaan käytökseen puuttumista nuoret usein kritisoivat. Erilaiset konfliktit kuuluvat lasten ja nuorten arkeen, sillä lasten ja nuorten käsitykset rikollisesta toiminnasta ei välttämättä ole vielä yhtä pitkälle kehittyneitä kuin aikuisella, oikeudellisesti täysivaltaisella ihmisellä on. Monelle lapselle ja nuorelle ei ole selvää, mikä täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Esimerkiksi kaupasta tuotteen ottaminen luvatta on näpistelyä, sopimaton kielenkäyttö voi olla kunnianloukkausta, tai että lievää pahoinpitelyä voi olla töniminen ja kiinnikäyminen. Myös todellisuuden raja voi lapsilla ja nuorilla hämärtyä, esimerkiksi median tuottamien mielikuvien takia. (Flinck 2013, 126; Turkka & Saarholm 2021, 25.)

Kaikki konfliktit, jotka syntyvät lasten ja nuorten elämässä, ihmissuhteissa, perheissä ja lähiyhteisöissä, eivät aina täytä rikoksen tunnusmerkistöä. Nämä

konfliktit ovat kuitenkin usein lapselle ja nuorelle haitallisia, ja ne voivat vaikuttaa lapsen ja nuoren tulevaisuuden hyvinvointiin. Tästä syystä on tärkeää, että konfliktit selvitetäisiin osapuolten välillä. Kun lapsi tai nuori joutuu rikoksen uhriksi tai epäillyksi tai muuten osalliseksi konfliktiin, tarvitsevat he hämmentävään tilanteeseen aikuisen tukea. (Flinck 2013, 126.)

Rikoslain 3. luvun 4. §:ssä on määritelty, että Suomessa rikosoikeudellinen vastuuikäraja on 15 vuotta. Alle 15-vuotias henkilö on syyntakeeton ja näin ollen häntä ei voida tuomita tai rangaista rikoksesta. Kun alle 15-vuotiaan tekemä rikos päättyy esitutkintaan, esitutkinta tullaan päättämään rikosoikeudellisen vastuun puuttumisen takia. Alle 15-vuotiaan osallisuus epäiltyyn rikokseen voidaan kuitenkin esitutkinnassa selvittää. Vaikka esitutkinnassa ei tutkita alle 15-vuotiaan tekemää rikosta, voi poliisi silti pyrkiä selvittämään mahdollisia vahingonkorvauksia, omaisuuden takaisin saamista ja palauttamista, sekä tarvetta lastensuojelun toimenpiteille. Poliisiviranomainen tekee aina lastensuojeluilmoituksen alle 15-vuotiaan tekemästä rikoksesta, ja lisäksi ilmoittaa huoltajille tapahtuneesta. (Poliisi s.a.)

Vaikka alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa ja häntä ei voida tuomita rangaistukseen rikoksesta, on hän silti velvollinen korvaamaan rikoksella eli rangaistavaksi luokiteltavalla teolla aiheuttamansa vahingot, sillä vahingonkorvausvelvollisuus ja rikosvastuun ikäraja eivät ole toisistaan riippuvaisia. (Flinck 2013, 126–127.) Kun vahingonkorvausvelvollinen on alaikäinen, eli alle 18-vuotias, otetaan vahingonkorvauksen määrää harkittaessa huomioon tekijän ikä, kehitystaso, teon laatu sekä vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusolot (Vahingonkorvauslaki 31.5.1974/412). Usein tapauksissa alaikäisen korvaussummaa kohtuullistetaan ja tuomittavaa korvausta alennetaan verrattuna täyteen korvaukseen (Karhu 2017, 51).

Pääsääntöisesti lasten ja nuorten kanssa järjestettävän sovittelun periaatteet eivät juurikaan eroa aikuisten sovittelun menettelytavoista. Lasten ja nuorten sovittelussa on kuitenkin tiettyjä erityispiirteitä, joihin on hyvä kiinnittää enemmän huomiota. Tällaisia piirteitä ovat esimerkiksi alaikäisen osapuolen asema, oikeudet, kehitystaso ja ikä. Myös huoltajan rooli vaikuttaa alaikäisten sovittelun kulkuun. (Kauppinen 2022, 8.)

Lasten ja nuorten sovitteluissa vaaditaan suostumus sovitteluun niin alaikäiseltä itseltään, kuin alaikäisen huoltajilta tai huoltajaan linkitettävältä lailliselta edustajalta. Pääasiassa alaikäisen sovitteluun vaaditaan molempien huoltajien yhteinen suostumus. (Flinck 2013, 130.) Tähänkin on mahdollista tehdä poikkeus. *Jos joku huoltajista ei matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi voi osallistua lasta koskevan päätöksen tekemiseen ja ratkaisun viivästymisestä aiheutuisi haittaa, ei hänen suostumuksensa asiassa ole tarpeen. Asiasta, jolla on huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta, voivat huoltajat kuitenkin päättää vain yhdessä, jollei lapsen etu ilmeisesti muuta vaadi.* (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361, 1. luku 5. §.)

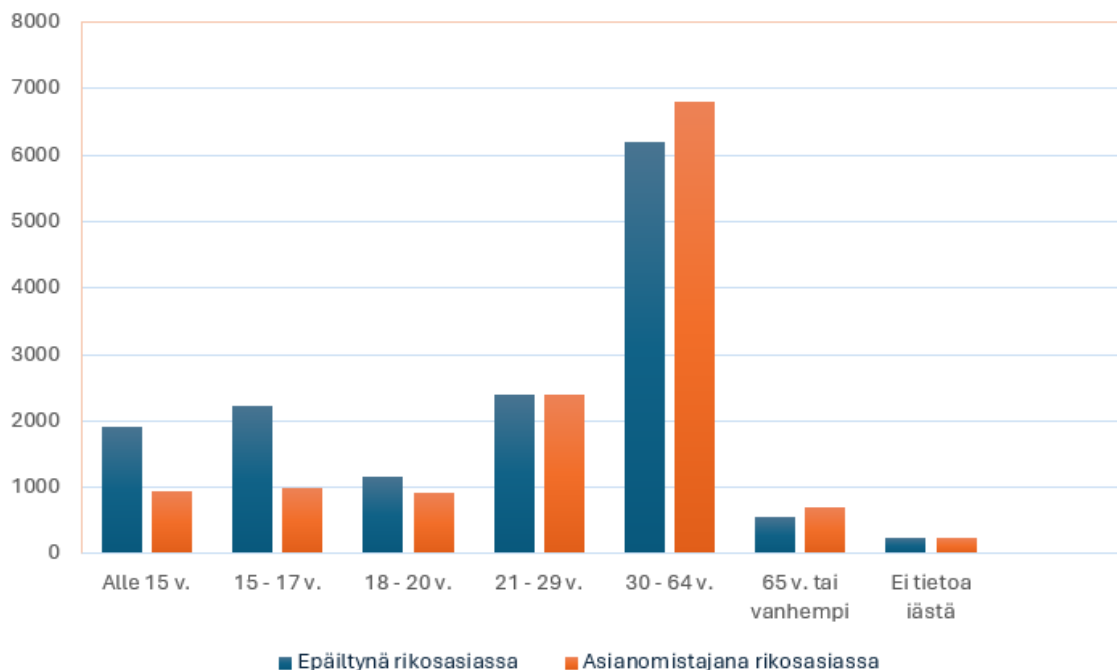
Huoltajan tai muun edunvalvojan olisi myös hyvä olla läsnä varsinaisessa sovittelutilanteessa. Huoltajan poissaolo ei kuitenkaan ole este sovittelulle, mikäli huoltajalta on saatu suostumus sovitteluun kirjallisesti. Digi- ja väestötietovirasto tai käräjäoikeus nimeää alle 18-vuotiaalle sovittelun osapuolelle edunvalvojan, mikäli tarve sellaiselle käy ilmi sovittelun edellytyksiä arvioitaessa. Huoltaja on esteellinen osallistumaan sovitteluun huoltajan roolissa, jos kyseessä on väkivaltarikos, jossa lapsi on kohdistanut väkivaltaa huoltajaansa kohtaan tai huoltaja on kohdistanut väkivaltaa huollettavaansa kohtaan. Huoltajan tai edunvalvojan osallistuminen sovitteluneuvotteluun voidaan kieltää vain, jos se on selvästi lapsen tai nuoren etua vastaan. Lain mukaan alle 15-vuotiaan osapuolen laillista edustajaa tai huoltajaa ei voida kieltää osallistumasta sovitteluun. Alaikäisen huoltajan olisi kuitenkin suositeltavaa olla paikalla sovittelussa, sillä mahdolliseen sovittelusopimukseen vaaditaan huoltajan tai muun laillisen edustajan allekirjoitus, jotta asiakirja olisi juridisesti pätevä. (Flinck 2013, 129–130; Kauppinen 2022, 9.)

Sovittelussa voidaan ratkaista nuoriin kohdistuneita rikoksia, sekä nuorten tekemiä rikoksia. Näiden lisäksi voidaan myös sovittaa konflikteja, jotka eivät täytä rikoksen tunnusmerkistöä, mutta ovat silti nuorelle haitallisia ja yhteisön normien vastaisia. Tällaisia konflikteja voi esimerkiksi olla koulukiusaaminen tai muu, esimerkiksi sosiaalisen median kautta tapahtuva kiusaaminen. Silloin kun sovittelualoitteessa on epäillyn roolissa nuori rikoksentekijä, alle 15-vuotias lapsi tai ensikertalainen, pidetään sovittelua erityisen suositeltavana. Sovittelua suositellaan myös silloin, kun kyseessä on asianomistajarikos. Iso osa

sovitteluun ohjautuvista lasten ja nuorten rikos- ja riita-asioista ovat vahingon- tekoja, pahoinpitelyjä ja varkauksia. Ennen sovittelua sovittelutoimiston henkilönta selvittää edellytysten täyttymisen sovittelulle, ja alaikäisten sovittelussa näitä edellytyksiä selvitetään erityisen huolellisesti ennen sovittelua ja sen aikana. Tällöin sovittelu voidaan keskeyttää välittömästi, mikäli sovittelu on selvästi vasten lapsen tai nuoren etua. (Flinck 2013, 126–130; Kauppinen 2022, 9–11.)

Lasten ja nuorten sovitteluissa noudatetaan restoratiivisen oikeuden periaatteita ja tavoitteena on dialogisuus. Nuorella iällä rikoksen tekeminen, rikoksen uhriksi tai riidan osapuoleksi joutuminen sekä toisen osapuolen ja hänen huoltajiensa kohtaaminen voi olla hyvin hämmentävä ja tuskallinen kokemus. Nuoren ollessa sovittelun osapuolena, tulisi hänen saada varmuus siitä, että hänen asiastaan ollaan aidosti kiinnostuneita ja hänen tavoitteensa sovittelussa otetaan tosissaan. Lasten ja nuorten sovitteluissa tehtävään koulutettujen vapaaehtoissovittelijoiden on tärkeä ilmaista, että sovittelussa nuoren asiaan uskotaan ja että asiat ovat korjattavissa. Lapselle tai nuorelle on luotava tunne, että hänen näkökulmansa ja tunteensa asian käsittelyyn liittyen ovat merkityksellisiä. Sovittelulla on myös kasvatuksellinen ja sosiaalinen tehtävä. Sovittelussa tavoitellaan myönteistä muutosta vallitsevaan tilanteeseen ja tavoitteena on kehittää rikoksesta epäillyn nuoren kykyä ottaa vastuu teoistaan. (Flinck 2013, 131–134.)

Sovittelumenettelyn käyttöä on syytä lisätä nuorten rikosentekijöiden kohdalla ja nuorille rikosentekijöille on asianmukaista pyrkiä tarjoamaan mahdollisuus korvata aiheutettu vahinko työllä. Seurausten ymmärtäminen ja konkretisoituminen on vaikuttava keino tulevien rikosten ja riitojen ehkäisyssä. (Sisäasiainministeriö 2012, 40.) Lasten ja nuorten sovittelussa tulee kuitenkin muistaa, että vaikka dialogisuus sekä lapsen näkemyksen kuunteleminen on ehdottoman tärkeää, ei lapsen mielipide kuitenkaan aina ole sama asia kuin lapsen etu. (Flinck 2013, 131–134.)

Taulukko 1. Rikosasioiden ikäjakauma sovittelualoiteissa 2022 (THL 2023)

Taulukossa 1 on esitettyä THL:n vuosittaista tilastoraporttia hyödyntäen rikosasioita koskevien sovittelualoitteiden ikäjakauma. Taulukko osoittaa, että suurin ryhmä sovittelussa on täysi-ikäisten rikosasiat. Sovitteluun ohjattiin vuonna 2022 yhteensä 5374 alle 18-vuotiasta joko rikoksesta epäiltyä tai asianomistajaa. Tämä on yhteensä noin 19,6 % kaikista sovitteluun saapuneiden aloitteiden osapuolista. Alaikäisten sovittelujen lukumäärä on kuitenkin ollut viime vuosina noususuhdanteinen. Verrattuna vuoden 2021 sovittelualoitteisiin epäillyn tai asianomistajan roolissa oli 5121 alle 18-vuotiasta, ja sovittelualoitteiden henkilöistä luku on 19 %. (THL 2023, Liite 1.)

5.4 Nuorisosovittelu Norjassa

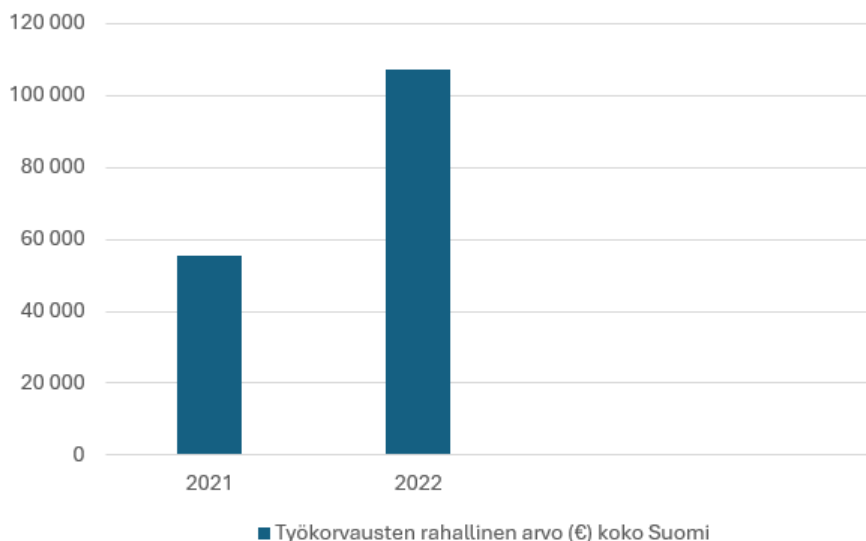
Norjassa rikoksentekijän ollessa alle 15-vuotias asia voidaan käsitellä sovittelussa, mutta tekijän nuoren iän takia tällöin ei voida puhua rikosasian sovittelusta. Sovittelussa tehtävissä sopimuksissa joka kolmannessa sovitaan jotakin korvauksesta ja reilu kolmannes taas ei sisällä minkäänlaista työpanosta tai rahana maksettavaa korvausta. Norjassa noin joka kymmenennessä rikosasiassa sovitaan työllä tehtävästä korvauksesta. Nuorisosovittelu on yksi osa 1.7.2014 Norjassa voimaan tullutta nuorisorangaistusta. Konfliktrådet toimii vastuuelimenä nuorisorangaistuksissa sekä niiden täytäntöönpanoissa ja

siellä työskentelee nuorisokoordinaattori, jonka tehtävänä on järjestää nuorisoneuvonpitokokouksia. Nuorisokoordinaattorin tehtävänä on kutsua nuorisoneuvonpitokokoukseen tekijä, tämän huoltaja, kriminaalihuollon ja poliisin edustajat, uhrin sekä tämän huoltajan ja tarvittaessa muita asiaan olennaisesti liittyviä henkilöitä. Näiden lisäksi paikalle voidaan kutsua lastensuojelun, terveydenhuollon, koulun tai jonkun muun tahon edustajia. (Ervasti & Nylund 2014, 509.)

Pidetyn nuorisoneuvonpidon tavoitteena on tehdä nuorisosuunnitelma. Nuorisosuunnitelman sisältöön voi kuulua esimerkiksi muun kuin taloudellisen korvauksen suorittaminen uhrille, rikoksenehkäisyyn liittyvään ohjelmaan osallistuminen, sijoittuminen lastensuojelulaitokseen, yhdyskuntapalvelu, päihdeohjelmaan osallistuminen, tapaamisia poliisin kanssa tai erilaisia kieltoja, kuten ulkonaliikkumiskielto tietyn kellonajan jälkeen tai kielto oleskella tietyllä alueella. Nuorisosuunnitelmassa määrätyn rangaistuksen pituus vaihtelee puolesta vuodesta kahteen vuoteen, mutta törkeissä tapauksissa rangaistus voidaan määrätä myös kolmeksi vuodeksi. Nuorisoneuvonpidossa määrätään myös seuraamistiimi, jolla on merkittävä rooli tehdyn suunnitelman toteutumisessa. Seuraamistiimiin kuuluu nuorisokoordinaattori, nuori ja hänen huoltajansa, kriminaalihuollon ja virkavallan edustajat sekä tarvittaessa muista henkilöistä, jotka liittyvät asiaan olennaisesti. (Ervasti & Nylund 2014, 509.)

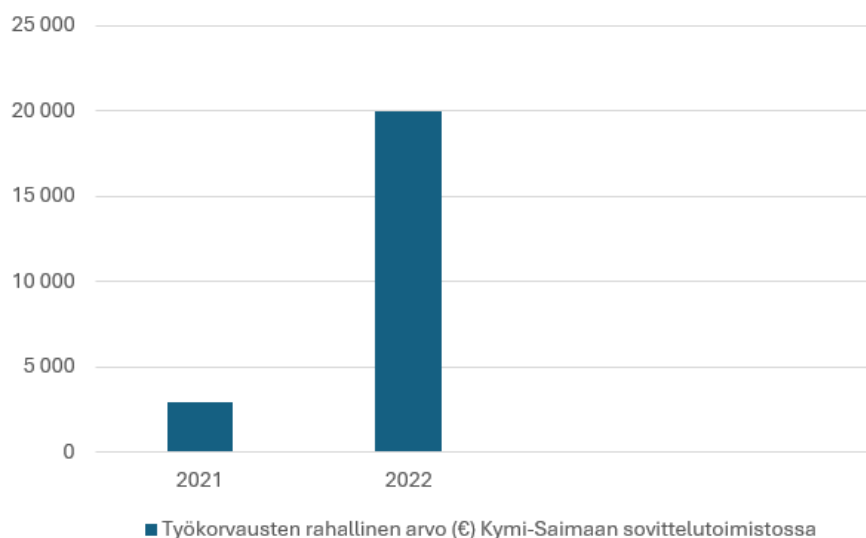
5.5 Työkorvauksen taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset

Vuonna 2022 rahakorvausten ja työkorvausten yhteenlaskettu rahallinen arvo oli 3 471 316 euroa ja koko maassa tehtiin yhteensä 119 työkorvaussopimusta. Työkorvaussopimusten euromääräinen arvo oli 107 018 euroa, joka oli 3,1 % rahakorvausten ja työkorvausten yhteenlasketusta rahallisesta arvosta. Taulukon 2 avulla havainnollistetaan muutosta edelliseen vuoteen. Vuonna 2021 työkorvausten rahallinen arvo oli 55 595 euroa ja tuolloin työkorvaussopimuksia tehtiin 84 kappaletta. (THL 2023, Liite 1.)

Taulukko 2. Työkorvaussopimusten euromääräinen arvo Suomessa vuosina 2021 ja 2022 (THL 2023)

THL:n aluekohtaisesta tilastosta selviää, että Kymi-Saimaan sovittelutoimiston osalta vuonna 2022 rahakorvaus- ja työkorvaussopimusten euromääräinen arvo oli yhteensä 230 374 euroa. Näistä työkorvaussopimusten arvo oli 20 007 euroa, joka muodostaa 8,7 % kaikkien tehtyjen sopimusten rahallisesta arvosta. Taulukko 3 esittää työkorvaussopimusten rahallisen arvon muutosta edelliseen vuoteen. Vuonna 2021 työkorvaussopimuksia tehtiin Kymi-Saimaan alueella neljä kappaletta, ja näiden rahallinen arvo oli 2931 euroa.

Taulukko 3. Työkorvaussopimusten euromääräinen arvo Kymi-Saimaan sovittelutoimiston alueella vuosina 2021 ja 2022 (THL 2023)

Suorittaessaan rahakorvauksen nuori rikoksentekijä voi selvittää vahingonkorvauksista liian helposti, etenkin jos nuoren vanhemmat maksavat korvauksen. (Flinck 2013, 105.) Työkorvaus korvausmuotona on usein nuorelle opettavainen kokemus, koska se mahdollistaa työelämään tutustumisen sekä työelämässä tarvittavien taitojen harjoittamisen. Työkorvaus on nuorelle henkilölle konkreettinen osoitus siitä, että tehdyt virheet voi ja etenkin kannattaa korjata. Vaikuttavuuden näkökulmasta työkorvauksella on suuri rooli: kun nuori itse tekemällä työllään korvaa aiheuttamansa vahingot, on vaikutus suurempi kuin tilanteessa, jossa nuoren vanhemmat maksavat korvaukset hänen puolestaan. (Toivonen 2023.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TULOKSET

Tässä luvussa avaamme tarkemmin, miten päädyimme valitsemaan opinnäytetyömme aiheen ja tutkimusmenetelmän. Käsittelemme produktiivisen opinnäytetyön teoriaa sekä sen soveltuvuutta työmme tarkoitukseen. Kerromme teoriaosuuteen tarvittavan aineiston keräämisen menetelmistä ja käytettävästä aineistosta sekä lopuksi työmme produktista.

6.1 Kehittämismenetelmä

Produktiivisesta opinnäytetyöstä voidaan myös käyttää nimitystä kehittämis työ. Kehittäminen nähdään usein konkreettisena toimintana, jolla pyritään selkeästi määriteltyyn tavoitteeseen. Muutokseen tähdätään paremman tai tehokkaamman toimintatavan kehittämisellä, ja konkreettisen muutoksen tavoittelun lisäksi kehittämistoiminnalla pyritään myös tuottamaan perusteltua tietoa. (Toikko & Rantanen 2009, 14, 16.) Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kasvattaa tietoisuutta työkorvauksesta vaihtoehtona perinteiselle rahakorvaukselle. Toimeksiantajamme nosti esille tarpeen lisätä sellaisten tahojen kiinnostusta työkorvauksen tarjoamista kohtaan, joille tämä vahingonkorvausmuoto on mahdollinen.

Kehittämisprosessi voidaan jakaa viiteen eri vaiheeseen: perusteluun, organisointiin, toteutukseen, arviointiin ja levittämiseen. Kehittämistoiminnan organisoiminen, toteutuksen ja arvioinnin toteuttamisessa on tärkeää, että toiminnan lähtökohdat on määritelty. Olennaisin osa toiminnan perustelussa on vastata siihen miksi jotakin pitää kehittää juuri sillä hetkellä. Perustelu nojautuu usein

ongelmaan ja näkemykseen siitä, mikä olisi tulevaisuuden ihannekuva ongelman ratkaisemisen jälkeen. (Toikko & Rantanen 2009, 57.) Toiminnan lähtökohtien perustelu opinnäytetyössämme lähti liikkeelle Kymi-Saimaan sovittelu-toimiston esiin nostamasta tarpeesta lisätä tietoisuutta työkorvauksesta vaihtoehtoisena vahingonkorvausmuotona. Työkorvaus on suhteellisen vähän käytetty korvausmuoto ja opinnäytetyömme kehitystyön tarkoituksena on tarjota ratkaisu tähän lisäämällä tietoisuutta työkorvauksesta ja sen toteuttamisesta sekä auttaa tahoja näkemään työkorvaus vaihtoehtona perinteiselle rahakorvaukselle.

Kehittämistoiminnan organisointi tarkoittaa käytännön toteutuksen suunnittelua ja valmistelua. Se perustuu asetetun tavoitteen hyväksyntään ja virallistamiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 58.) Toteutuksen suunnittelun ja valmistelun vaiheessa kävimme tiivistä vuoropuhelua toimeksiantajamme edustajan kanssa. Pohdimme yhdessä tutkimusmenetelmän valintaa ja päädyimme yhteisymmärryksessä produktiiviseen opinnäytetyöhön, koska tämä tutkimusmenetelmä takasi parhaan lopputuloksen toimeksiantajamme tarpeiden täyttämisen näkökulmasta. Keskustelujen pohjalta teimme virallisen suunnitelman, jonka hyväksyimme toimeksiantajallamme.

Kehittämistoiminnan toteutus koostuu ideoinnista, priorisoinnista, kokeiluista sekä mallintamisesta. Ideointi nousee usein esiin jo aikaisemmissa kehittämistoiminnan vaiheissa, mutta varsinaisen toteutuksen yhteydessä ideointiin monesti palataan, sitä voidaan laajentaa ja sitä tarkastellaan uusista näkökulmista. (Toikko & Rantanen 2009, 59.) Palasimme monesti ideointivaiheeseen opinnäytetyöprosessin aikana. Kirjoitimme opinnäytetyötä suunnitelman pohjalta, mutta teimme prosessin edetessä muutoksia rakenteeseen ja karsimme sisältöä pysyäksemme aiheenrajauksen sisällä. Palautimme säännöllisesti prosessin aikana luomaamme tekstiä toimeksiantajamme edustajalle sekä opinnäytetyömme ohjaajalle. Tällä pyrimme varmistamaan jo ennen varsinaisen tuotoksen tekemistä, että kokoamamme teoria soveltuu sisällöllisesti produktin luomiseen.

Kehittämistoiminnan arvioinnin yksi tarkoitus on suunnata kehittämistoiminnan prosessia. Tavoitteena on tiedon tuottaminen, jonka avulla kehittämisproses-

sia voidaan ohjata. Arvioinnissa kehittämisen perustelua, organisointia ja toteuttamista puntaroidaan. Prosessiarviointi korostaa kehittämisprosessin taitekohtien, onnistumisten, epäonnistumisten sekä erilaisten oppimisprosessien näkyväksi tekemistä. (Toikko & Rantanen 2009, 61.) Palautteen saaminen opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa oli tärkeää kehittämistyömme kannalta. Saadun palautteen ja muokkausehdotusten pohjalta teimme tarvittavia muutoksia tekstiimme sekä tuotokseemme. Opinnäytetyöprosessin aikana teimme myös sisäistä arviointia siitä, minkälaista sisältöä tuotamme, mitä tulee lisätä ja jättää pois, jotta saavutamme työllemme asetetut tavoitteet.

Tulosten levittämisestä tai levittämistoiminnasta käytetään myös nimityksiä valtavirtaistaminen ja juurruttaminen. Tulosten levittämistä edistetään tuotteistamisen avulla. Tuotteistamisella tarkoitetaan esimerkiksi kehitettävän asian mallintamista. Selkeä malli edistää kehittämisen kohteena olleen asian ymmärtämistä ja sitä kautta levittämistä. (Toikko & Rantanen 2009, 62.) Opinnäytetyömme konkreettinen tuotos mallintaa työkorvauksen roolia ja hyötyjä tahoille, jotka voivat tarjota sitä vahingonkorvauksen muotona. Tuotoksemme tarkoitus on lisätä tietoisuutta työkorvauksen käytettävyydestä ja tätä kautta edesauttaa toimeksiantajamme tavoitetta.

Edellä kuvatuista vaiheista muodostuvaa kehittämisprosessin kokonaisuutta voidaan hahmottaa useilla eri tavoilla. Näitä kehittämisprosessin malleja ovat lineaarinen malli, spiraalimalli, tasomalli ja spagettimainen prosessi. Lineaarinen malli lähtee liikkeelle tavoitteiden määrittelystä ja etenee suunnitteluvaiheen kautta toteutus- ja arviointivaiheeseen. (Toikko & Rantanen 2009, 63.) Opinnäytetyömme etenee lineaarista mallia mukaillen. Aloitimme tavoitteiden määrittelyn yhdessä toimeksiantajamme kanssa. Tavoitetta määritteli toimeksiantajamme tunnistama tarve tehdä työkorvausta näkyvämmäksi ja lisätä sellaisten tahojen tietoisuutta työkorvauksesta vahingonkorvausmuotona, joille sen tarjoaminen on mahdollista. Tavoitteen määrittämisen jälkeen suunnitelimme ja keräsimme olemassa olevasta tiedosta yhtenäisen teoriamateriaalin. Toteutusvaiheessa koostimme teoriamme pohjalta lopullisen tuotoksen, joka on työkorvausta markkinoiva esite. Esite sisältää työkorvausta tarjoavien tahojen näkökulmasta kaiken olennaisen tiedon työkorvauksen hyödyistä ja toteuttamisessa huomioitavista asioista.

6.2 Aineiston keruu

Produktiivinen opinnäytetyö vaatii kehittämismenetelmien lisäksi erilaisia aineistoja ratkaisujen tueksi. Tällaisia sopivia aineistoja ovat esimerkiksi asianosaisten toimintaympäristössä tuotetut aineistot, toimintaa ohjaavat ja säätelevät aineistot sekä toimintaympäristössä toimivien ihmisten kokemuksiin ja käsitteisiin liittyvät aineistot. (Kostamo ym. 2022, 46.) Tässä opinnäytetyössä hyödynsimme kaikkia saatavilla olevia aineistoja, sillä sovittelusta ja etenkin työkorvauksesta olemassa olevaa materiaalia on vähän. Asianosaisten toimintaympäristössä tuotettuja aineistoja ovat esimerkiksi erilaiset asiakirjat ja dokumentit, toimeksiantajan teettämät aiemmat tutkimukset ja selvitykset sekä toimintaa säätelevät ohjeet (Kostamo ym. 2022, 46). Sovittelijakoulutuksen myötä käytettävissämme oli vapaaehtoissovittelijoiden koulutusmateriaalit kahdesta eri koulutuksesta. Lisäksi saimme toimeksiantajaltamme erilaisia ohjekirjoja ja aiempaa tutkimusmateriaalia.

Toimintaa ohjaavia ja sääteleviä aineistoja ovat esimerkiksi lait, asetukset ja muut säädökset (Kostamo ym. 2022, 46). Sovittelutoiminta on laissa säädeltyä, joten opinnäytetyön teoriaosuuden toteuttamisen aikana syvennyimme useaan eri lakiin ja niiden soveltamiseen. Lakien lisäksi etsimme tietoa myös hallituksen esityksistä sekä eri ministeriöiden julkaisuista ja mietinnöistä.

Toikon ja Rantasen (2009, 141–142) mukaan kehittämistyötä tukevia aineistoja voidaan jaotella fakthanäkökulmaan ja tulkinnalliseen näkökulmaan. Fakthanäkökulmaan liittyviä aineistoja ovat valmiina oleva materiaalit, kuten asiakirjat ja dokumentit, tilastot ja aihepiiriä käsittelevä aiempi tutkimustieto. Nämä materiaalit kertovat tosiasioita kehittämisen toimintaympäristöstä, aihepiiristä ja kohderyhmästä. Itse koottavat aineistot, kuten esimerkiksi haastattelut ja havainnointiaineistot ovat tulkinnallisen näkökulman aineistoja. On tärkeää käyttää monenlaisia, mutta tarkoituksenmukaisia aineistoja kehittämistyön tukena. Tutkimuksellinen kehittäminen voi jäädä pintapuoliseksi ja ratkaisut kevyiden perusteluiden varaan, mikäli aineisto on yksipuolista ja tekijän ymmärrys siitä suppeaa.

Kerätty aineistomme painottui huomattavasti faktanäkökulman puolelle. Tähän tähtäsimmekin, koska halusimme opinnäytetyön pääosin perustuvan ole-massa olevaan faktatietoon. Faktanäkökulmasta tarkasteltuna opinnäyte-työmme aineistoja oli esimerkiksi organisaation toimintaa kuvaavat tilastot sekä toimintaa ohjaavat oppaat, suunnitelmat ja ohjeistukset. Faktanäkökul-man aineistoja voi olla nauhoitetut tilaisuudet, kuten koulutukset, mikäli toi-meksiantaja antaa luvan niitä käyttää (Kostamo ym. 2022, 48). Tässä tapauk-sessa saimme toimeksiantajalta luvan hyödyntää käytössä olevaa koulutus-materiaalia opinnäytetyön teoriaosuuden kokoamisessa.

Opinnäytetyön teoriaosuutta toteuttaessamme tulkitsimme kerättyjä aineisto-jamme useaan kertaan oppiaksemme mitä aineistoissamme sanotaan kehittä-mistyömme aiheesta. Tämän jälkeen teimme havaintojen keskinäistä vertailua ja yhdistelimme samaan teemaan tai aiheeseen kuuluvia asioita. Näin pys-tyimme kokoamaan useista eri aineistoista tärkeimmät tiedot, joita halusimme opinnäytetyössämme hyödyntää.

Aineistojen etsinnässä keskiöön nousi lähdekriittisyys. Ennen kuin päädyimme käyttämään tiettyä aineistoa materiaalina opinnäytetyössämme tuli arvioida, onko materiaali luotettavaa ja tarkoituspäämme palvelevaa. Varsinkin ver-kossa samaa aihetta käsittelevää aineistoa löytyy runsaasti useissa eri muo-doissa. Verkkoaineisto on nopeasti ilmestyvää, muuttuvaa ja katoavaa materi-aalia. (Halttunen ym. 2001, 59.) Siksi verkkoaineistoa valitessamme pereh-dyimme huolellisesti useaan saatavilla olevaan materiaaliin ja sovelsimme luotettavimmiksi havaitsemiamme lähdeaineistoja.

Keskeisimmät teokset, joita päädyimme opinnäytetyössämme käyttämään, oli-vat Aune Flinckin kirjoittama Rakennamme sovintoa-opas sekä Kaijus Ervas-tin ja Anna Nylundin Konfliktinratkaisu ja sovittelu. Rakennamme sovintoa-opas luo erittäin kattavan pohjatiedon sovittelusta, sen vaiheista, periaatteista ja sovittelun merkityksestä rikosprosessissa. Opasta on käytetty lähteenä THL:n vapaaehtoissovittelijoiden koulutusmateriaalissa, joten olemme molem-mat tutustuneet siihen jo ennen opinnäytetyöprosessin aloittamista. Aune Flinck on ollut iso osa rikos- ja riita-asioiden sovittelupalveluiden kehittämistä, joten tiesimme oppaan hyödylliseksi ja luotettavaksi. Kaijus Ervastin ja Anna

Nylundin kirjoittama Konfliktinratkaisu ja sovittelu antoi kattavamman näkökulman sovittelun historiasta, erilaisista sovittelumalleista ja sovittelusta kansainvälisellä tasolla.

Kyseisten teosten lisäksi etsimme sopivaa materiaalia Kaakkurin kautta käytämällä opinnäytetyöhön liittyviä asiasanoja. Hakutulosten perusteella keräsimme aineistolistoja kirjoista, jotka lainasimme myöhemmin kirjastosta. Tutustuimme tarkemmin hallussamme olevaan materiaaliin ja vertailimme aineistoja keskenään. Soveltumattomat aineistot jätimme hyödyntämättä. Kirjaston lisäksi tutustuimme Theseuksesta löydettyihin opinnäytetöihin ja pro graduihin, jotka löytyivät vastaavilla asiasanahauilla.

Painetun materiaalin ohella hyödynsimme myös suuren määrän erilaisia verkkolähteitä. Luotettavimmiksi verkkolähteiksi havaitsimme valtion virastojen ja ministeriöiden internet-sivut. Näillä sivuilla saatavissa oleva tieto oli päivitettyä ja tarkkaa. Verkkolähteet olivat huomattavasti helpommin saatavilla kuin painettu aineisto, minkä takia opinnäytetyössämme on käytetty runsaasti verkkoaineistoja.

6.3 Produkti

Opinnäytetyön varsinainen tuotos eli produkti toteutettiin hyödyntämällä opinnäytetyötä varten kerättyä materiaalia. Myllylän & Salosen (2016) mukaan produktiivisissa opinnäytetöissä painoarvo on nimenomaan opinnäytteen tuotoksessa. Produktin tulisi olla toimiva, käyttökelpoinen ja ymmärrettävä. (Myllylä & Salonen 2016, 69.) Ennen varsinaisen produktin toteuttamista toimeksiantajan kanssa neuvoteltiin, mitä asioita työkorvauksesta kertovasta teoriaosuudesta tulisi nostaa esiin esitteessä. Hyödynsimme keskusteluissa myös omia kokemuksiamme vapaaehtoissovittelijoina toimimisesta ja toimme esiin asioita, joita mielestämme esitteen olisi hyvä sisältää. Tällä pyrimme mahdollisimman laajaan näkökulmaan, jotta esite palvelisi työllemme asetettua tavoitetta ja toimeksiantajan intressiä mahdollisimman hyvin. Tavoitteena oli, että tuotettu esite on helposti ymmärrettävä, mielenkiintoinen ja työkorvausta markkinoiva.

Käytimme esitteen luomisessa Canvaa, joka on graafiseen suunnitteluun soveltuva ilmainen verkkotyökalu. Selasimme alustalla olevia valmiita esitemalleja, joita yhdistelemällä kokosimme työhömmä soveltuvan kaksipuolisen A5 – kokoisen esitteen. Esitteessä käytetty värimaailma pohjautuu Kymi-Saimaan sovittelutoimiston materiaalien ja muiden esitteiden sinivalkoiseen teemaan. Lisäsimme esitteeseen myös sovittelu- ja työkorvausaiheisia kuvia, jotta esite herättäisi lukijan mielenkiinnon jo ennen esitteen sisällön tarkempaa lukemista. Toimeksiantajamme ehdotti, että voisimme ottaa esitteessä käytettävät kuvat itse, mutta saimme vaihtoehdoksi myös käyttää valmiita kuvapankkikuvia. Päädyimme kuvapankkikuviin, koska omien kuvien ottaminen olisi ollut opinnäytetyön aikataulusuunnitelmaan nähden mahdotonta toteuttaa.

Esitettä lähetettiin tekovaiheessa toimeksiantajalle palautetta ja kommentointia varten. Näin pystyimme varmistumaan siitä, että produkti vastaa toimeksiantajan toiveita siitä millainen esitteen tulisi olla. Saimme palautetta esitteessä käytettyihin sana- ja ilmaisumuotoihin liittyen, joihin teimme muutoksia toimeksiantajan toiveiden pohjalta. Lisäsimme esitteeseen toimeksiantajamme pyynnöstä myös Kymi-Saimaan sovittelutoimiston logon. Annetun palautteen lomassa toimeksiantajamme kuitenkin painotti, että kyseessä on vain ehdotus, mutta esitteen lopullinen ulkoasu ja kokonaisuus jää meidän päätettäväksemme. Esitteessä on siis huomioitu kattavasti toimeksiantajan toiveet sekä oma näkemyksemme parhaasta lopputuloksesta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tieteellisessä tiedossa keskeistä on luotettavuus. Luotettavuutta arvioidessa tulee kohdistaa huomio tutkimusmenetelmiin, tutkimusprosessiin ja tutkimuksen tuloksiin. Kehittämistoiminnassa luotettavuudella tarkoitetaan etenkin käyttökelpoisuutta. Kehittämistoiminnan tuotoksena syntyvä tieto tulee olla todennukaista, mutta ehdottomasti myös hyödyllistä. On tärkeää pohtia sitä, onko tuotettu aineisto tarkoituksenmukaista kehittämisen kohteen kannalta. Kehittämistoiminnassa luotettavuuden arviointiin voidaan soveltaa käyttökelpoisuuden lisäksi myös valideettia eli pätevyyttä sekä vakuuttavuutta. Edellisten osatekijöiden ohella kehittämistoiminnan luotettavuuden arviointiin voidaan

lisäksi liittyy kysymys toimijoiden sitoutumisesta. Kehittämisprosessin osapuolten sitoutuminen prosessiin vaikuttaa aineistojen, kehittämismetodin sekä tuotoksen luotettavuuteen. (Toikko & Rantanen 2009, 121–125.)

Pohdimme heti opinnäytetyöprosessin alussa kehittämistyömme menetelmiä ja suunnittelimme kahta erilaista kyselyä. Oman pohdintamme ja toimeksiantajamme kanssa käytyjen keskustelujen perusteella nousi kuitenkin esiin huoli kyselytutkimuksen tarkoituksenmukaisuudesta työmme lopputuloksen näkökulmasta, ajalliset rajoitteet sekä kyselyn tulosten hyödynnettävyys. Suunnittelimme kahta erilaista kyselytutkimusta, joista toinen olisi ollut suunnattu vapaaehtoissovittelijoille ja kysymystenasettelu olisi muotoiltu siihen näkökulmaan, että millaisia kokemuksia sovittelijoilla on työkorvauksesta ja miten toimivana korvausmuotona he kokevat sen. Päädyimme kuitenkin sulkemaan tämän pois työstämme, koska vapaaehtoissovittelijoille suunnattu kysely ei välttämättä tulisi tarjoamaan meille sellaista tietoa, joka hyödyttäisi toimeksiantajamme tavoitetta markkinoida työkorvausta korvausmuotona. Kyselyn tulokset pohjautuisivat yksittäisten henkilöiden mielipiteisiin, eikä niinkään faktaan, jota esitteemme tulisi sisältää.

Toinen lähestymistapa, jota harkitsimme, oli kysely toimijoille, joilla olisi mahdollisuus tarjota työkorvausta sovittelussa. Olisimme tällä kyselyllä keränneet tietoa siitä, millaista tietoa he kaipaavat työkorvauksesta ja sen toteuttamisesta. Peilasimme kyselyä kuitenkin lähtökohtaan siitä, että työmme tarkoituksena on lisätä tietoisuutta työkorvauksesta, korostaa sen käytettävyyttä ja tätä kautta vastata toimeksiantajamme tavoitteeseen. Pohdimme sitä, onko näillä toimijoilla tässä vaiheessa antaa vastausten muodossa meille haluamaamme tietoa ja tietävätkö vastaajamme tarpeeksi työkorvauksesta vastatakseen kysymyksiimme.

Kyselyiden toteuttamisen suunnittelussa esiin nousi myös aikarajoitteet. Kyselyyn vastaamiselle olisi käytettävissä tietty aika ja mikäli tässä ajassa saamme vastausmäärä jäisi pieneksi, emme saisi tarpeeksi materiaalia ja tällöin tulisi harkita voiko tutkimusta pitää tarpeeksi luotettavana pienen otannan vuoksi. Tarkastelimme asiaa kokonaisvaltaisesti työmme tarkoituksen ja toimeksiantajamme tavoitteen pohjalta ja suljimme kyselyn pois kehittämistyömme menetelmistä.

Opinnäytetyöprosessin alussa harkitsemiemme kyselytutkimusten jäädessä pois, on opinnäytetyön tuloksista vaikeaa tehdä erityisiä johtopäätöksiä. Kehittämistoiminnan menetelmien osalta voidaan kuitenkin sanoa johtopäätöksenä, että tuotoksen ideoinnissa ja toteutuksen valinnassa priorisointi on tehty käytettävyyden ja hyödyllisyyden näkökulmasta. Opinnäytetyön teoriaosuuden pohjalta voidaan päätellä, että työkorvaus on vielä melko tuntematon korvausmuoto. Sen vaikutukset lapsen ja nuoren elämään voivat kuitenkin olla merkittävät, jonka takia työkorvauksen mahdollisuutta on perusteltua nostaa esiin ja yleistä tietoisuutta aiheesta tulee lisätä. Opinnäytetyön onnistumista on tarkemmin arvioitu Lopuksi -kappaleessa.

8 LOPUKSI

Otimme opinnäytetyömme aikataulusuunnitelman lähtökohdaksi sen, että sen tulee olla toteutettavissa ja yllättävät viivästyksset aikatauluun eivät kaada työmme toteutusta. Pysyimme laatimassamme aikataulussa odotettua paremmin. Voimme todeta, että opinnäytetyöprosessi on jatkuvasti elävä ja ideointi jatkui aina alusta loppuun saakka. Koemme, että opinnäytetyö ja sen tuotoksena syntynyt esite on onnistunut visuaalisesti sekä sisällöllisesti. Esite vastaa suunniteltua käyttötarkoitustaan ja olemme saaneet siitä myös positiivista palautetta toimeksiantajaltamme. Sovittelutoimiston tehtäväksi jää esitteen eteenpäin jakaminen sopiviksi katsomilleen toimijoille. Uskomme yhdessä toimeksiantajamme kanssa, että luomamme tuotoksen pohjalta tietoisuus työkorvauksesta vahingonkorvausmuotona kasvaa ja tämän myötä tehtyjen työkorvauksen sisältävien sovittelusopimusten määrä tulee Kymi-Saimaan alueella lisääntymään.

Arvioidessamme opinnäytetyötämme heräsi muun muassa kysymyksiä, onko opinnäytetyön teoriaosuus toteutettu liikaa vapaaehtoissovittelijan näkökulmasta tarkasteltuna ja saako asiasta tietämätön lukija tarpeeksi selkeän taustatiedon rikos- ja riita-asioiden sovittelusta. Teoriaosuudessa käsittelemme myös useita perinteisestä rikos- ja riita-asioiden sovittelusta poikkeavia sovittelun muotoja ja malleja ja tiedostamme sen, että tällä voi olla negatiivinen vaikutus aiheen rajauksessa pysymiseen. Vaikka opinnäytetyömme teoriaosuus

perustuukin jo olemassa olevaan tietoon, on molempien vapaaehtoisovittelijana toimiminen voinut vaikuttaa tuotettuun tekstiin. Pelkästään työkorvausta käsitteleviä materiaaleja on todella vähän ja aiheesta kirjoitettuja opinnäytetöitä ei ole toistaiseksi toteutettu vielä yhtäkään. Sopivia aineistoja valitessamme jouduimme käyttämään niitä, jotka olivat saatavilla. Lähteiden rajallisuuden takia emme voineet valikoida esimerkiksi pelkästään painettuja aineistoja, vaan jouduimme käyttämään paljon verkkolähteitä, joiden luotettavuutta ja ajantasaisuutta ei voida aina taata.

Opinnäytetyömme on yhdenlainen versio sovittelusta ja työkorvauksesta. Se ei siis tarjoa objektiivista, absoluuttista tietoa, vaikka aiheena sovittelu, työkorvaus ja työkorvauksen toteuttamisessa huomioitavat seikat pohjautuvatkin lakiin. Opinnäytetyötä arvioitaessa on hyväksyttävä se, että tämä on meidän näköisemme opinnäytetyö, ja joku toinen olisi voinut koota täysin toisenlaisen tuotoksen samoista materiaaleista.

Toimeksiantajan saama hyöty opinnäytetyön tuotoksesta tulee näkymään konkreettisesti vasta myöhemmin, mutta lähtökohdat tälle ovat kuitenkin hyvät. Toimeksiantajan saaman hyödyn lisäksi esite tulee olemaan hyödyllinen myös sen kohderyhmälle. Esitteestä sovittelun osapuolet saavat kattavan tiedon työkorvauksesta ja sen menettelytavoista. Opinnäytetyön suunnittelu ja toteuttaminen on ollut myös oppimisprosessi meille itsellemme. Vaikka molemmat olemmekin vapaaehtoisovittelijoita, saimme paljon uutta tietoa ja näkökulmia sovittelutoiminnasta. Sovittelusta oppimisen lisäksi opinnäytetyöprosessi vahvisti tiedonhankinta- ja analysointitaitojamme. Saatavilla olevaa materiaalia oli rajattu määrä, ja osa saatavilla olevista lähteistä oli useita vuosikymmeniä vanhoja. Tällaisissa tapauksissa jouduimme analysoimaan materiaalia tarkemmin, jotta pystyimme poimimaan teoksista ajantasaisen tiedon ja soveltamaan sitä opinnäytetyössämme. Opinnäytetyöprosessin edetessä myös tieteellisen tekstin kirjoittaminen helpottui huomattavasti. Parityönä toteutettavassa opinnäytetyössä myös yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot kehittyivät.

Tulevaisuudessa työkorvausta voisi tutkia tarkemmin sosiaalisesta ja taloudellisesta näkökulmasta. Työkorvauksen kerrotaan vaikuttavan nuorten rikosten tekijöiden rikoksen uusimiseen, tai pikemminkin uusimatta jättämiseen, mutta

varsinaista tutkimusta asiasta ei ole toteutettu. Olisi mielenkiintoista tietää, kuinka moni lapsi tai nuori, joka suorittaa vahingonkorvauksen työllä, ei enää uusi vastaavaa tekoa ja verrata tätä tuloksiin siitä, kuinka moni nuori sovittelusta huolimatta uusii rikoksen. Taloudellisesta näkökulmasta katsottuna toinen mahdollinen jatkotutkimus voisi liittyä siihen, kuinka paljon valtio, kaupungit ja kunnat säästävät euromääräisesti sovittelun ja työkorvauksen ansiosta. Tällä hetkellä THL:n tilastot kertovat, kuinka paljon työkorvauksilla on euromääräisesti korvattu vahinkoja. Tilastot eivät kuitenkaan kerro, kuinka paljon on säästetty esimerkiksi oikeudenkäyntikuluissa, kun asiaa ei tarvitse käsitellä oikeuslaitoksessa.

LÄHTEET

Aseman Lapset ry. 2022. Katusovittelu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://asemanlapset.fi/toimintamuotomme/konfliktityo/katusovittelu/> [viitattu 9.2.2024].

Autere, M., Halonen, A., Kiviperä, S. & Rimpilä, I. 2023. Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön malli. Suosituksia rikos- ja riita-asioiden sovittelun ammattihenkilöstölle. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. E-kirja. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-160-3> [viitattu 17.3.2024].

Christie, N. 1977. Conflicts as Property. *British Journal of Criminology*. 17(1),1.

Cunneen, C. 2007. Reviving restorative justice traditions. Teoksessa Johnstone, G. & W. Van Ness, D. (toim.) *Handbook of Restorative Justice*. Cul-lompton: Willan Publishing, 113.

Flinck, A. 2013. Rakennamme sovintoa. Opas rikosten ja riitojen sovitteluun. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Elonheimo, H. 2013. Mitä restoratiivinen oikeus tarkoittaa rikosten sovittelun kannalta? Kymi-Saimaan sovittelutoimisto. PDF-tiedosto. Päivitetty 28.9.2013. Saatavissa: <https://sovittelu.fi/kymisaimaa/wp-content/uploads/sites/4/2019/08/Restoratiivinen-oikeus-Henrik-Elonheimo.pdf> [viitattu 18.1.2024].

Elonheimo, H. & Flinck, A. 2010. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu. Mahdollisuuksia ja rajoituksia. Teoksessa Poikela, E. (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktin hallintaan*. Jyväskylä: PS-kustannus, 119.

Ervasti, K. & Attias, M. 2021. *Sovittelu ja sen sovellukset*. Helsinki: Edita.

Ervasti, K. & Nylund, A. 2014. *Konfliktinratkaisu ja sovittelu*. Helsinki: Edita

Ervasti, K. 2014. *Tuomioistuinsovittelu: käytännön opas*. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Esitutkintalaki 22.7.2011/805.

Esitutkinta s.a. Syyttäjälaitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://syyttajalaitos.fi/esitutkinta> [viitattu 7.2.2023].

Gellin, M. 2019. Restoratiivinen lähestymistapa ja sovittelu peruskoulukontekstissa. Kohti eheyttävän kohtaamisen toimintakulttuuria. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. *Acta electronica Universitatis Lapponiensis* 266. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-173-6> [viitattu 17.3.2024].

Hakkarainen, J. & Koulu, R. 2023. Digitaalisten työvälineiden käyttö sovittelun laadun tukena. Oikeusministeriön julkaisuja, *Selvityksiä ja ohjeita* 2023:29.

PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165048/OM_2023_29_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 10.2.2024].

Halttunen, K., Hirvimäki, E., Niinikangas, L. & Perttula, S. 2001. Tiedonhakijan opas. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

HE 93/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta.

Helsingin sovittelutoiminta. 2021a. Asianomistajarikokset. WWW-dokumentti. Päivitetty 8.2.2021. Saatavissa: <https://sovittelutoiminta.hel.fi/fi/mita-sovittelu-on/asianomistajarikokset/> [viitattu 22.1.2024].

Helsingin sovittelutoiminta. 2021b. Virallisen syytteen alaiset rikokset. WWW-dokumentti. Päivitetty 8.2.2021. Saatavissa: <https://sovittelutoiminta.hel.fi/fi/mita-sovittelu-on/virallisen-syytteen-alaiset-rikokset/> [viitattu 22.1.2024].

Helsingin sovittelutoiminta s.a. Vahingonkorvaukset. WWW-dokumentti. Päivitetty 8.2.2021. Saatavissa: <https://sovittelutoiminta.hel.fi/fi/mita-sovittelu-on/vahingonkorvaukset/> [viitattu 16.2.2024].

Iivari, J. 2004. Rikosten sovittelua modernissa yhteiskunnassa – miksi? *Yhteiskuntapolitiikka* 69(2), 179.

Iivari, J. 2007. Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas. Uudistettu painos. Vaa-jakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Iivari, J. 2010. Oikeutta oikeuden varjossa. Restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa Poikela, E. (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*. Jyväskylä: PS-kustannus, 45–65.

Iivari, J. & Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2010. Raportti 5/2010: Oikeutta oikeuden varjossa: Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Helsinki: Yliopistopaino.

Jauhiainen, A. 2023. Korjaava eli Restoratiivinen oikeus, rikos- ja riita-asioiden sovittelun konteksti. Kymi-Saimaan sovittelutoimisto. Koulutusmateriaali. Päivitetty 4.2.2023.

Karhu, J. 2017. Vahingonkorvausoikeuden ja sopimusoikeuden perusteet. Turku: Turun yliopisto.

Katusovittelu s.a. Rikoksentorjuntaneuvosto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://rikoksentorjunta.fi/katusovittelu> [viitattu 9.2.2024].

Kauppinen, J. 2022. Käsikirja lasten ja nuorten sovitteluihin. Aseman Lapset ry. PDF-dokumentti. Saatavissa: [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144287/Kasikirja lasten ja nuorten sovitteluihin Aseman%20lapset.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144287/Kasikirja%20lasten%20ja%20nuorten%20sovitteluihin%20Aseman%20Lapset.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [viitattu 10.2.2024].

Kostamo, P., Airaksinen, T. & Vilka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi. Opas toiminnalliseen oppimisyöhön. Helsinki: Art House oy.

Kymi-Saimaan sovittelutoimisto s.a. Aluetoimistot ja henkilökunta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://sovittelu.fi/kymisaimaa/kymi-saimaan-sovittelutoimisto-2/> [viitattu 17.3.2024].

Kymi-Saimaan sovittelutoimisto. 2023a. Toimintakertomus. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://sovittelu.fi/kymisaimaa/wp-content/uploads/sites/4/2023/01/Toimintasuunnitelma-sovittelupalvelu-2023-Kymi-Saimaa.pdf> [viitattu 17.3.2024].

Kymi-Saimaan sovittelutoimisto. 2023b. Vahingon korvaaminen työllä. PDF-dokumentti. Intranet.

Lainsäädäntö s.a. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/lait-ja-oikeudet> [viitattu 18.1.2024].

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 24.6.2010/633.

Laki nuorista työntekijöistä 19.11.1993/998.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689.

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 9.12.2005/1015.

Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa. 29.4.2011/394.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

LaVM 13/2005 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi rikosasioiden sovittelusta.

Marucco, C., Sillanpää, S. & Mattsson T. 2021. Sovittelu verkossa – pieni opas. Suomen Sovittelufoorumi SSF. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://sovittelu.com/wp-content/uploads/2021/04/Sove-pieni-opas-final.pdf> [viitattu 10.2.2024].

Mitä sovittelu tarkoittaa? s.a. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/mita-sovittelu-tarkoittaa-> [viitattu 6.2.2024].

Myllylä, M. & Salonen, K. 2016. Kehittämistyön soveltuvuus poliisitutkinnon oppimisyhteiseksi. Teoksessa Muttilainen, V. & Potila, P. (toim.) Poliisin toimintaympäristö. Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2016. Tampere: Juvenes Print, 65–70. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-325-5> [viitattu 12.4.2024].

Määttä, T. & Stellberg, S. 2024. Vahingonkorvaukset verotuksessa. Verohallinto. WWW-dokumentti. Päivitetty 17.4.2024. Saatavissa: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48907/vahingonkorvaukset-verotuksessa/> [viitattu 3.5.2024].

Nieminen H., Hintikka L., Soini L. & Aalto I. s.a. Etäyhteyssovitteluprosessi. Kymi-Saimaan sovittelutoimisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://sovittelu.fi/kymisaimaa/wp-content/uploads/sites/4/2019/05/ET%C3%84YHTEYS-SOVITTELUPROSESSI.pdf> [viitattu 6.2.2024].

Poliisi s.a. Nuori rikosentekijä. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://poliisi.fi/nuori-rikoksen-tekija> [viitattu 10.2.2024].

Rikosasioiden sovittelu s.a. Syyttäjälaitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://syyttajalaitos.fi/rikosasioiden-sovittelu> [viitattu 6.2.2024].

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu s.a. Rikoksantorjuntaneuvosto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://rikoksantorjunta.fi/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu> [viitattu 7.2.2024].

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu s.a. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/tilastot-ja-data/aineistot-ja-palvelut/tilastojen-laatu-ja-periaatteet/laatuselosteet/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu> [viitattu 15.2.2024].

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Sambou, S. 2021. Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:10. PDF-dokumentti. 18.3.2021. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162952/OM_2021_10_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 15.1.2024].

Sisäasiainministeriö. 2012. Turvallisempi huominen. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. PDF-dokumentti. 14.6.2012. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79434/sm_262012.pdf [viitattu 14.2.2024].

Sosiaali- ja terveysministeriö s.a. Rikos- ja riita-asioiden sovittelu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu> [viitattu 15.1.2024].

Sovittelun merkitys oikeusprosessissa s.a. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/palvelut-ja-asiointi/valtiososiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/lait-ja-oikeudet/sovittelun-merkitys-oikeusprosessissa> [viitattu 6.2.2024].

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2023. Tilastoraportti 63/2023: Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2022. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147785/THL_Sovittelun%20tilastoraportti_2022.pdf?sequence=5&isAllowed=y [viitattu 9.2.2024].

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. korjattu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Toivonen, A. 2023. Työkorvaus on vaikuttava keino hyvittää hölmöilyjä. Blogi. Päivitetty 18.4.2023. Saatavissa: <https://asemanlapset.fi/blogit/katusovittelijan-paivakirja-osa-9-tyokorvaus-on-vaikuttava-keino-hyvittaa-holmoilyja/#:~:text=Ty%C3%B6korvaus%20on%20yksi%20vaihtoehto%20raha-korvaukselle,nuoren%20kehitykselle%20lainmukaisesti%20soveltu- vissa%20teht%C3%A4viss%C3%A4> [viitattu 7.2.2024].

Tuloverolaki 30.12.1992/1535.

Tuomioistuinlaitos. 2021. Sovittelu. WWW-dokumentti. 21.1.2021. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/riita-asiat/sovittelu.html> [viitattu 1.3.2024].

Turkka, H. & Saarholm, J. 2021. Lasten ja nuorten konfliktit – opas haastavien ristiriitojen ratkaisemiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vahingonkorvauslaki 31.5.1974/412.

Vakuutusopimuslaki 28.6.1994/543.

Valtiokonttori. 2018. Rikosvahinkokorvaukset. WWW-dokumentti. Päivitetty 24.1.2024. Saatavissa: https://www.valtiokonttori.fi/palvelut/korvaus-ja-vahinkopalvelut/rikosvahinkokorvaukset/#yleista-tietoa-rikosvahingoista_milloin-korvausta-voidaan-maksaa-valtion-varoista [viitattu 16.2.2024].

VERSO-ohjelma. Sovittelutaitoja ja kohtaamisen kulttuuria s.a. Suomen Sovittelufoorumi ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://sovittelu.com/vertais-sovittelu/> [viitattu 1.3.2024].

Verso. Vertaissovittelu s.a. Suomen Sovittelufoorumi ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/koulutukset/verso-koulutukset/> [viitattu 1.3.2024].

VKS: 2016:5. Valtakunnansyyttäjän yleinen ohje syyttäjille. Esitutinnan rajoittaminen.

VKS: 2016:6. Valtakunnansyyttäjän yleinen ohje syyttäjille. Syyttämättäjäntämisspätöksen laatiminen ja sisältö.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 21.8.1991/60.

Olisiko sinulla mahdollisuus tarjota työkorvausta?

Työkorvauksella tarkoitetaan aiheutetun vahingon korvaamista työllä joko kokonaan tai osittain, ja sitä suositellaan käytettäväksi erityisesti lasten ja nuorten sovitteluisissa. Työkorvausta voidaan käyttää vahingon korvaamiseen silloin, kun asianomistajalla on tarjota vahingon tehneelle sopivaa työtä.

Miksi työkorvaus kannattaa?

- ✓ Usein paras korvausratkaisu, kun tavoitteena on rikosten ennaltaehkäisy ja uusimisen estäminen
- ✓ Nuorelle opettavainen kokemus
- ✓ Mahdollistaa nuorelle työelämään tutustumisen ja siellä tarvittavien taitojen harjoittamisen
- ✓ Toimii konkreettisenä osoituksena siitä, että virheet voi ja kannattaakin korjata

Tiesitkö, että...

- ✓ Vuonna 2022 koko maassa työkorvauksella korvattiin vahinkoja yhteensä 107 018 euron edestä, ja tästä summasta Kymi-Saimaan sovittelutoimiston osuus oli 20 007 euroa
- ✓ Työkorvauksen suorittamisessa ei synny työsuhdetta, koska kyse on vahingon korvaamisesta työtä tekemällä
- ✓ Työkorvauksessa raha ei vaihda missään vaiheessa omistajaa

sovittelu.fi
Kymi-Saimaan
SOVITTELUOIMISTO

**LISÄTIETOJA RIKOS- JA
RIITA-ASIOIDEN SOVITTELUSTA:**

Kymi-Saimaan sovittelutoimisto
kymi-saimaa@sovittelu.fi

Onnistunut työkorvaus on kaikkien etu

Onnistunut työkorvaus hyödyttää tilanteen molempia osapuolia: työn tarjoajalle työkorvaus takaa korvauksen aiheutuneista vahingoista, kun taas nuorelle työkorvaus voi olla pääsylippu työelämään. Eräällä nuorella oli kunnossapitotöistä vahva ennakoasenne: hän piti niitä sellaisina töinä, joista ei itse ole kiinnostunut. Ensimmäisen työpäivän jälkeen hän kuitenkin suunnitteli hakevansa työkorvauspaikan tarjoajalta kesätöitä.

Millainen työ sopii työkorvaukseen?

- ✓ Työkorvaus voi esimerkiksi olla puutarha- tai lumitöiden tekoa tai yleistä siistimistä ja järjestämistä
- ✓ Työ on mitoitettava vahingon korvaajan kykyä ja edellytyksiä vastaavaksi
- ✓ Työtehtävien suunnittelussa voi käyttää luovuutta

Millaisia summia voidaan korvata?

- ✓ Laki ei määrittele työkorvauksen euromääräiselle summalle ylä- tai alarajaa
- ✓ Osapuolten on hyvä pohtia yhdessä, millainen summa pystytään korvaamaan työllä
- ✓ Suuria korvaussummia voi olla vaikea suhteuttaa korvattavaksi kokonaan työllä

Mitä sinun tulee tietää työkorvauksen tarjoajana?

Työn vastaanottajan tulee huolehtia työkorvauksen suorittajan riittävästä ohjauksesta ja perehdytyksestä. Työn valvonnan voi hoitaa myös esimerkiksi työkorvausta suorittavan nuoren vanhemmat tai muu ulkopuolinen henkilö, mutta vastuu työtehtävien riittävästä ohjeistuksesta on aina työn vastaanottajalla. Työkorvausta suoritettaessa ei muodostu työsopimusta, joten työn tarjoajaa ei veloiteta työnantajalle kuuluviin vastuisiin. Siksi sovittelutoimisto tarjoaa työkorvausta suorittavalle tapaturmavakuutuksen. Tapaturmavakuutus kattaa vain työn suorittajalle mahdollisesti aiheutuneet henkilövahingot.